

Юридична Україна

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 8 (248)

Заснований у січні 2003 р.

Legal Ukraine

The magazine is published once a month, in Ukrainian
Magazine was founded in January 2003

ISSN 2308-9636

DOI 10.37749/2308-9636-2023-8(248)

Співзасновники:

Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України,

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,

ТОВ "Юрінком Інтер"

Видавець: ТОВ "Юрінком Інтер"

Founders:

*Kyiv Regional Center of the National Academy of Law Sciences of Ukraine;
Research Institute for Private Law and Entrepreneurship named after Academician
F. G. Burchak of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine;
Yurincom Inter Limited Liability Company.*

Publisher:

Yurincom Inter Limited Liability Company is the first Ukrainian law publishing house.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 2 червня 2020 р.
№886 журнал "Юридична Україна" включено до Переліку наукових фахових видань
України, яким присвоєна категорія "Б",
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових
ступенів доктора і кандидата юридичних наук.

Київ
Юрінком Інтер
2023

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

О. Д. Крупчан, доктор юридичних наук,
професор (**голова ради**),

М. К. Галянтнич, доктор юридичних наук,
професор (**заступник голови ради**),

О. О. Бакалінська, доктор юридичних
наук, професор,

О. А. Беянович, доктор юридичних наук,
професор,

Ю. П. Бурило, доктор юридичних наук,

Г. В. Буяджи, доктор юридичних наук,
доцент,

Вільям Еліот Батлер, доктор юридич-
них наук, професор (США)

О. М. Вінник, доктор юридичних наук,
професор,

А. Б. Гриняк, доктор юридичних наук,
професор,

Б. В. Деревянко, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Дзера, доктор юридичних наук,
професор,

Ю. О. Заїка, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Зайчук, доктор юридичних наук,

О. С. Захарова, кандидат юридичних наук,
професор

В. В. Комаров, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Кресін, доктор юридичних наук,

Н. С. Кузнєцова, доктор юридичних наук,
професор,

О. І. Нелін, доктор юридичних наук,
професор,

О. П. Орлюк, доктор юридичних наук,
професор.

В. Д. Примак, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Совгіря, доктор юридичних наук,
професор,

М. О. Теплюк, доктор юридичних наук,

О. О. Штефан, доктор юридичних наук.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О. Л. Копиленко, доктор юридичних наук,
професор (**голова колегії**),

В. С. Ковальський, доктор юридичних
наук, доцент (**заступник голови колегії**),

М. К. Галянтнич, доктор юридичних наук,
професор,

В. В. Кочин, кандидат юридичних наук,
доцент,

О. Д. Крупчан, доктор юридичних наук,
професор,

Р. А. Майданик, доктор юридичних наук,
професор,

В. М. Махінчук, доктор юридичних наук,
професор,

С. В. Бобровник, доктор юридичних наук,
професор,

П. С. Берзін, доктор юридичних наук,
професор,

В. А. Васильєва, доктор юридичних наук,
професор,

В. В. Костицький, доктор юридичних
наук, професор,

А. В. Коструба, доктор юридичних наук,
професор,

О. Ф. Мельничук, доктор юридичних наук

Л. Г. Матвєєва, доктор юридичних наук,
професор,

Н. В. Міловська, кандидат юридичних
наук, доцент,

Л. М. Ніколенко, доктор юридичних наук,
професор,

Н. П. Шишкова, доктор юридичних наук,
професор (Чеська Республіка).

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України (протокол № 10 від 30.08.2023).

© Юрінком Інтер, 2023

EDITORIAL COUNCIL:

O. D. Krupchan, Doctor of Laws, Professor
(Chairman of the Council),

M. K. Galantych, Doctor of Laws, Professor
(Deputy Chairman of the Council),

O. A. Bakalinska, Doctor of Laws, Professor,
William Elliott Butler, Doctor of Laws,
Professor (USA),

O. A. Belianevich, Doctor of Laws, Professor,
Y. P. Burilo, Doctor of Law, Associate
Professor,

G. V. Buyadzhi, Doctor of Laws, Professor,

A. B. Grinyak, Doctor of Laws, Professor,

B. V. Derevyanko, Doctor of Laws, Professor,

O. V. Dzera, Doctor of Laws, Professor,

V. V. Komarov, Doctor of Laws, Professor,

O. V. Kresin, Doctor of Laws,

N. S. Kuznetsova, Doctor of Laws, Professor,

O. I. Nelin, Doctor of Laws, Professor,

A. P. Orlyuk, Doctor of Laws, Professor,

V. D. Prima, Doctor of Laws, Professor,

O. O. Stefak, n, Doctor of Law, Associate
Professor,

O. V. Sovgyrya, Doctor of Laws, Professor,

M. O. Tepluk, Doctor of Laws,

O. M. Vinnik, Doctor of Laws, Professor,

O. V. Zaichuk, Doctor of Laws,

Y. A. Zaika, Doctor of Laws, Professor.

O. S. Zakharova, Candidate of Laws,
Professor

EDITORIAL BOARD:

O. L. Kopylenko, Doctor of Laws, Professor
(Chairman of the Board),

V. S. Kovalsky, Doctor of Laws, Associate
Professor **(Deputy Chairman of the Board)**,

M. K. Galantych, Doctor of Laws,
Professor,

V. V. Kochin, Candidate of Laws, Associate
Professor,

A. D. Krupchan, Doctor of Laws, Professor,

M. A. Maidanyk, Doctor of Laws,
Professor,

V. M. Mahinchuk, Doctor of Laws,
Professor,

S. V. Bobrovnik, Doctor of Laws, Professor,

P. S. Berzin, Doctor of Laws, Professor,

V. A. Vasylieva, Doctor of Laws, Professor,

V. V. Kostitsky, Doctor of Laws, Professor,

A. V. Kostruba, Doctor of Laws, Professor,

O. F. Melnychuk, Doctor of Laws

L. G. Matveeva, Doctor of Laws, Professor,

N. V. Milovska, Candidate of Laws,
Associate Professor,

L. M. Nikolenko, Doctor of Laws,
Professor,

N. P. Shyshkova, Doctor of Laws, Professor
(Czech Republic).

**The Academic Council of the Research Institute for Private Law and Entrepreneurship
named after Academician F. G. Burchaof the National Academy of Legal Sciences of Ukraine
(Protocol No. 10 from 30.08.2023)**

ЗМІСТ

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Гетманцев М. О. До питання судового контролю за виконанням судових рішень	6
Штефан О. О. Витребування доказів з ініціативи суду в механізмі забезпечення ефективного цивільного судочинства.....	15

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Рудь Ю. М. Парламент Великобританії: особливості структури та традиції	22
--	----

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Бантшишев О. Ф., Величко М. В., Салагор І. М. Доцільність внесення змін шляхом включення нової статті біоцид (442-1) у КК України згідно з відповідністю до міжнародного законодавства	28
--	----

СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА, АДВОКАТУРА

Чумак В. В. Сутність та особливості правового статусу Служби судової охорони України.....	37
---	----

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Минюк О. Ю. Електронні докази та можливі шляхи їх витребування у господарському процесі.....	44
---	----

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО

Гевко В. Л. Захист права як елемент у структурі суб'єктивного корпоративного права особи.....	51
--	----

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Дуліба Є. В., Теремецький В. І. Актуальні проблеми закриття проваджень у справах про адміністративні правопорушення за статтею 130 кодексу України про адміністративні правопорушення під час судового розгляду	56
---	----

CONTENTS

CIVIL LAW AND PROCEDURE

- Hetmantsev M. O.* On the issue of judicial control according to implementation of court decisions6
- Shtefan O. O.* Demanding of evidence at the initiative of the court in the mechanism of ensuring effective civil justice 15

CONSTITUTIONAL RIGHT

- Rud Yu. M.* The parliament of Great Britain: features of the structure and traditions22

CRIMINAL LAW

- Bantyshev O. F., Velichko M. V., Salahor I. M.* The appropriateness of introducing the amended way of inclusion of the new article biocide (442-1) in the code of ukraine according to compliance with international legislation28

JUDICIARY, PROSECUTOR'S OFFICE, ADVOCATE OFFICE

- Chumak V. V.* The essence and peculiarities of the legal status of the Judicial Protection Service of Ukraine37

COMMERCIAL LAW AND PROCESS

- Mynyuk O. Yu.* Electronic evidence and possible ways of claiming it in the economic process44

CORPORATE LAW

- Gevko V. L.* Protection of rights as an element in the structure of subjective corporate law of a person51

ADMINISTRATIVE LAW

- Duliba Ye. V., Teremetskyi V. I.* Current issues of closing proceedings in cases of administrative offences under article 130 of the code of ukraine on administrative offences during court proceedings56

УДК 347

DOI 10.37749/2308-9636-2023-8(248)-1

М. О. Гетманцев,

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
завідувач лабораторії захисту суб'єктивних прав,
відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України

ДО ПИТАННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ

У статті автором досліджено зміст та особливості законодавчого закріплення основних положень судового контролю за виконанням судових рішень у Цивільному процесуальному кодексі України, Господарському процесуальному кодексі України, Кодексі адміністративного судочинства.

Було наголошено на тому, що виконання судових рішень є однією з основних складових правової системи будь-якої країни, і його важливість насичується, особливо в сучасній Україні. Судовий контроль за виконанням рішень набуває особливого значення в умовах конфлікту та війни, коли суспільство потребує надійності та захисту своїх прав та інтересів.

По-перше, важливість виконання судових рішень полягає в тому, що це забезпечує реальний захист прав і свобод громадян. Україна, як багата на історичні випробування країна, особливо розуміє це значення, оскільки незалежність і права громадян довгий час були під загрозою. Забезпечення виконання судових рішень створює певний фундамент для правопорядку та правової стабільності, надаючи громадянам впевненість у тому, що їхні права будуть захищені.

По-друге, умови війни в Україні призвели до надзвичайного зростання числа судових справ, пов'язаних з конфліктом. Це ставило під великий тиск систему судового контролю та виконання рішень. У таких умовах важливість ефективного судового контролю та виконання рішень ще більш очевидна, оскільки це впливає на мирне врегулювання конфлікту, забезпечення справедливості, та відновлення після воєнних руйнацій.

По-третє, судовий контроль за виконанням рішень є ключовим аспектом довіри до системи правосуддя в Україні. Умови війни вимагають від держави максимальної ефективності в забезпеченні законності і правопорядку. Відповідальність перед судом та можливість належного виконання рішень створюють віру в справедливість системи та підтримують легітимність влади.

Отже, виконання судових рішень в Україні є важливим аспектом забезпечення прав та свобод громадян, врегулювання конфлікту, та збереження легітимності держави в умовах війни. Система судового контролю та виконання рішень грає вирішальну роль в зміцненні правового простору і забезпеченні стабільності в країні.

Таким чином, підсумовуючи все вищевикладене, можна дійти висновку про те, що на сучасному етапі судовий контроль за виконанням судових рішень являє собою мультифункціональну систему, пов'язану з різноманітними судоустрійними та процесуально-правовими проблемами. Важливо, що органи судочинства мають змогу на практиці реалізовувати цей вид процесуальної діяльності лише безпосереднє здійснення правосуддя – під час розгляду та вирішення спірних (цивільних, господарських чи адміністративних тощо) питань віднесених до юрисдикції різних судів, адже у інший спосіб судова влада позбавлена можливості контролювати правомірну діяльність суб'єктів відповідних правовідносин.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Відсутність єдиної теоретичної бази у визначенні сутності судового контролю за виконанням судових рішень об'єктивно проявляє себе і в тому, що в окремих галузях процесуальної науки вже висловлена практично не доведена теза про те, що судовий контроль в окремих випадках виступає в якості принципу відповідного судочинства.

При цьому підстав для ототожнення процесуальної діяльності суду із здійснення судового контролю за виконанням судових рішень з фактичним відправлення правосуддя немає. Ми поділяємо точку зору тих вчених, які визначають судовий контроль за виконанням судових рішень в якості самостійної процесуальної функції, що має кореспондуючий характер і здійснюється виключно «у відповідь» на вольові, ініціативні дії учасників відповідного судового провадження.

Ключові слова: ухвала, судові рішення, цивільне судочинство, цивільна справа, виконавче провадження, примусове виконання, суд.

Постановка проблеми. В умовах активного збройного конфлікту, який має місце в сучасній Україні, правова система країни стикається зі значними викликами та проблемами, пов'язаними з виконанням судових рішень. Ці проблеми є настільки актуальними та важливими через кілька ключових аспектів. По-перше, умови війни можуть призвести до тиску на виконавчі органи та судову систему з боку політичних та інших заангажованих структур, що може впливати на їхню незалежність та об'єктивність у винесенні рішень. Такі впливи можуть ставити під загрозу справедливість і законність судових рішень, а також саму процедуру їх виконання і кінцевий контроль суду за виконанням. По-друге, безпека судових працівників, включаючи суддів і прокурорів, умови війни може бути серйозно під загрозою. Це створює серйозні перешкоди для нормального функціонування судових органів та може впливати на їхню здатність до розгляду справ. Третім аспектом є можливість втрати важливої документації та архівів через військові дії. Це може призвести до неможливості достовірно доводити факти і правові підстави справ, що ускладнює виконання судових рішень. Крім того, економічні обмеження та фінансові труднощі в умовах війни можуть ускладнити виконання судових рішень, зокрема стосовно виплат компенсацій та відшкодувань. Не менш яскравість має правова невизначеність в разі війни, яка стосується правового статусу територій і юрисдикції. Останнім, але не менш важливим аспектом є можливість переселення населення через конфлікт, що

ускладнює визначення місця проживання та майнового стану осіб, які підлягають виконання судових рішень.

Враховуючи ці аспекти, важливо визнати, що виконання судових рішень в умовах війни є складним завданням і вимагає комплексного підходу, включаючи заходи з забезпечення безпеки судових працівників, вдосконалення правового регулювання та співпрацю з міжнародними партнерами для забезпечення справедливого та ефективного судового контролю в умовах конфлікту та війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В різні часи окремі питання віднесені до предмету нашого дослідження у своїх працях висвітлювали під відмінними кутами зору, такі науковці, як К. О. Кропивна, М. А. Макаров, О. В. Підлубна (Кіріак), Д. А. Пеший, К. М. Ржепецька, М. Смокович, Л. П. Сушко, В. І. Чорнобук та ін. Проте дослідження особливостей теоретичного осмислення та практичної реалізації саме судового контролю за виконанням судових рішень у їхніх дослідженнях здійснено не було.

Виклад основного матеріалу. Закріплене у ст. 55 Конституції України право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб, – у процесуальних галузях права нашої держави об'єктивувалося у відносно самостійний інститут судового контролю за виконанням судових рішень, що в свою чергу, актуалізує серед іншого і необхідність теоретичного дослідження та прогресивного вдосконалення механізму здійснення такої суддівської діяльності.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

При цьому думки вчених з приводу виконання судами функцій контролю можна умовно поділити на три групи:

— **Суддівська течія** – прихильники якої вважають судовий контроль рівноправною функцією суду поряд із відправленням правосуддя, невід’ємним елементом правосуддя або особливим його різновидом [7];

— **Адміністративістська течія** – прибічники якої стверджують, що судовий контроль не має жодного відношення до відправлення судом правосуддя, а отже є проявом адміністративної діяльності судді [1];

— **Об’єднавча течія** – послідовники якої наполягають на одночасному поєднанні адміністративних та правосудних повноважень суду при здійсненні контролю за виконанням судових рішень [4].

Говорячи про законодавчу регламентацію питань судового контролю за виконанням судових рішень, насамперед, доводиться відмітити, що і теоретичне підґрунтя і сама процедура здійснення такої процесуальної діяльності судом різнитиметься в залежності від сфери приватно-правових відносин, яка становить предмет судового розгляду, або, інакше кажучи, від охоронюваного законом інтересу, котрий лягає в основу віднесення певних матеріально-правових відносин до відповідної галузі права. Так, якщо йдеться про судовий контроль за виконанням судових рішень у сфері цивільного чи господарського судочинства, то на перший план виступає диспозитивно-вольовий характер запуску механізму судового контролю за виконанням судових рішень. Мова йде про те, що і Цивільний процесуальний кодекс України і Господарський процесуальний кодекс України покладають право вимагати від суду здійснення своєї контрольної функції на учасників виконавчого провадження. Обидва процесуальні кодекси закріплюють загальне правило, відповідно до якого сторони виконавчого провадження мають право звернутися зі скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією чи бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця

під час виконання судового рішення було порушено їхні права чи свободи (ч. 1 ст. 447 ЦПК України, ч. 1 ст. 339 ГПК України).

Єдиною відмінністю згаданих статей є те, що, зважаючи на предмет і завдання відповідної галузі права, у цивільних процесуальних правовідносинах підставою для звернення до суду із скаргою буде порушення прав чи свобод учасника виконавчого провадження (що цілком відповідає змісту ч. 1 ст. 2 ЦПК України). Натомість у господарських процесуальних відносинах, учасниками яких є юридичні особи, такою підставою буде порушення прав (без свобод, що не властиві юридичним особам) учасника виконавчого провадження (що так само обумовлюється змістом ч. 1 ст. 2 ГПК України).

Зрозумілим у цьому контексті є твердження О. В. Підлубної [3, с. 19], яка відзначає, що за своєю правовою природою судовий контроль є юрисдикційною діяльністю суду, спрямованою як на перевірку нормативно-правових актів органів виконавчої влади (судовий нормоконтроль), так і щодо вирішення конфліктів, що виникають між державними органами, які здійснюють процесуальну діяльність, та її учасниками. Продовжує ці міркування Л. П. Сушко [7, с. 111–112], який стверджує, що судовий контроль у сфері нормотворчості є також одним зі способів реалізації правозахисної функції судової влади, оскільки, визнаючи незаконним, наприклад, акт державного виконавця, котрим порушено, невизнано чи оспорено права, свободи чи інтереси учасника виконавчого провадження, суд тим самим здійснює також і їхній захист у формі судового контролю.

При цьому залишається відкритим питання, чому обидва процесуальні кодекси відверто уникають використовувати термінологічну конструкцію «охоронюваних законом інтересів», що у ч. 1 ст. 2 ЦПК України зустрічається у скороченій формі «інтерес», а у ч. 1 ст. 2 ГПК України — у формі «законний інтерес». КАС України у ч. 1 ст. 287 закріплює класичну тріаду «права, свободи чи інтереси». Тим більше, що у Законі України «Про виконавче провадження» законодавець досить

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

часто оперує цим поняттям, захищаючи інтереси стягувача (п. 3) ч. 3 ст. 18 цього Закону), інтереси держави (ч. 3, 4, ст. 15 згаданого Закону), а також наділяючи відповідними правами «кожну заінтересовану особу» (наприклад, ч. 5 ст. 15 та ін. даного Закону). Ми вважаємо правильним твердження М. А. Макаров, який аргументовано доводить, що основною метою судового контролю за виконанням судових рішень у межах виконавчого провадження є відновлення порушених, оспорених чи невизнаних прав, свобод і інтересів громадян, організацій та держави [2, с. 315].

Водночас, Кодекс адміністративного судочинства України кардинально інакше підходить до цього питання, визначаючи можливість суду контролювати процес виконання судових рішень двома способами:

1) у рамках виконавчого провадження, де ініціаторами відкриття провадження (як і в цивільному та в господарському процесах) у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця будуть учасники виконавчого провадження (крім державного чи приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій. Зокрема, ч. 1 ст. 287 КАС України регламентує, що скарги мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб;

2) поза межами виконавчого провадження, незалежно від його наявності у справах, де судові рішення було ухвалено не на користь суб'єкта владних повноважень. В цій ситуації ініціатором здійснення судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах є сам суд, який ухвалив рішення. Зокрема ч. 1 ст. 382 КАС України відзначає, що суд, який ухвалив судові рішення в адміністративній справі, може

зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалено судові рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання цього рішення суду.

У будь-якому випадку, як слушно відзначає М. Смокович, суд може вчиняти судовий контроль лише через здійснення правосуддя – під час розгляду адміністративних, цивільних, кримінальних та інших справ, оскільки в інший спосіб судова влада позбавлена можливості контролювати правомірну діяльність суб'єктів відповідних правовідносин [6, с. 105]. Підтримують ці міркування й інші представники науки кримінального права [2, с. 395—398].

При цьому, як бачимо, в адміністративному процесі підставою для задіяння судового контролю за виконанням судового рішення може бути не лише скарга, як в цивільному чи господарському процесах, а позовна заява, що дозволяє дійти висновку про відкриття нового провадження у відповідній адміністративній справі. При цьому розглядати таку скаргу у адміністративному судочинстві, в залежності від виду судового контролю буде:

- або суд, до якого надійде позовна заява (ч. 1 ст. 287 КАС України),
- або місцевий загальний суд як адміністративний суд, якщо він видав виконавчий лист (ч. 5 ст. 287 КАС України),
- або той суд, який ухвалив судові рішення (ст. 382 КАС України).

Тоді як в цивільному і господарському процесах відповідна заява подається до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції (ч. 1 ст. 448 ЦПК України, ч. 1 ст. 340 ГПК України), про що не пізніше наступного дня після надходження скарги суд повинен повідомити відповідний орган державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ч. 2 ст. 448 ЦПК України, ч. 2 ст. 340 ГПК України).

У зв'язку з наведеним заслуговує на увагу точка зору О. В. Підлубна, яка розглядає судовий контроль, з одного боку, як самостійний напрямок суддівської діяльності, відмінний від здійснення правосуддя, а з іншого – самостійну процесуальну функцію,

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

що здійснюється виключно за вольовими ініціативними діями учасників виконавчого провадження [3, с. 19].

Для окремої категорії справ (залежно від учасників виконавчого провадження) встановлено спеціальні процедури виконання судових рішень. Зокрема ст. 2 Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» закріплює, держава гарантує виконання рішення суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є:

- державний орган,
- державні підприємство, установа, організація,
- юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства.

Схожий підхід до нормативного регулювання окресленого питання простежується і в законодавстві багатьох іноземних держав, що природно знаходить свої відображення і у працях іноземних процесуалістів [9; 10].

Окрім наведених вище чисельних відмінностей як у сутнісних, так і у процедурних моментах здійснення судового контролю за виконанням судових рішень у різних галузях права, у питаннях щодо строків для подання такої скарги (заяви) законодавець закріплює практично ідентичні формулювання, а саме:

1. У десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права (п. а) ч. 1 ст. 341 ГПК України) / про порушення її права або свободи (п. а) ч. 1 ст. 449 ЦПК України) / про порушення її прав, свобод чи інтересів (п. 1) ч. 2 ст. 287 КАС України);

2. У триденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права (права, свободи чи інтересу – п. 2) ч. 2 ст. 287 КАС України), у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій (п. б) ч. 1 ст. 341 ГПК України, п. б) ч. 1 ст. 449 ЦПК України).¹

Розгляд такої скарги за правилами цивільного і господарського процесів здійснюється у десятиденний строк у судовому засіданні за участю стягувача, боржника і державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, рішення, дія чи бездіяльність яких оскаржується (ч. 1 ст. 450 ЦПК України, ч. 1 ст. 342 ГПК України, ч. 4 ст. 287 КАС України). Неявка перерахованих осіб, що були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду скарги, не перешкоджає її розгляду, проте, якщо суд встановить, що особа, рішення, дія чи бездіяльність якої оскаржується, звільнена з посади (не здійснює більше відповідної діяльності), суд залучає до участі у справі посадову особу, до компетенції якої належить вирішення питання про усунення порушення права заявника (ч. 2, 3 ст. 450 ЦПК України, ч. 2, 3 ст. 342 ГПК України).

За результатами розгляду скарги цивільний процесуальний кодекс і господарський процесуальний кодекс уповноважує суд постановити одну з двох різновидів ухвал:

1) у разі встановлення обґрунтованості скарги суд визнає оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність неправомірними і зобов'язує державного виконавця або іншу посадову особу органу державної виконавчої служби, приватного виконавця усунути порушення, чим самим поновити порушене право заявника (ч. 2 ст. 451 ЦПК України, ч. 2 ст. 343 ГПК України);

2) у разі, якщо оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність були прийняті або вчинені відповідно до закону, в межах повноважень державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця і право заявника не було порушено, суд постановляє ухвалу про відмову в задоволенні скарги (ч. 3 ст. 451 ЦПК України, ч. 3 ст. 343 ГПК України).

Оскільки в адміністративному судочинстві судовий контроль за виконанням

¹ Так само залишається незрозумілою причина стійкої нормотворчої непослідовності законодавця, який у пункті б) ч. 1 ст. 449 ЦПК України не містить згадки про свободи учасника виконавчого провадження, хоча у пункті а) цієї ж статті, таке уточнення досить доречне.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

адміністративних рішень здійснюється у формі провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, то закінчується розгляд такої справи ухваленням судового рішення, на яке протягом десяти днів з дня його проголошення може бути подана апеляційна скарга (ч. 6 ст. 287 КАС України).

Тому слід погодитися із позицією К. М. Ржепецької, яка наголошує, що судовий контроль щодо реалізації прав громадян в галузі державного управління є особливим видом діяльності судів різних юрисдикцій, який полягає у прямій або опосередкованій перевірці правомірності державно-управлінських рішень, який складає сутність справи або супроводжує розгляд і розв'язання окремих правових спорів і наслідком якого можуть бути відновлення порушеного режиму законності, забезпечення охорони суспільних відносин та поновлення порушених прав суб'єктів різноманітних правовідносин, які виникають у державі [5, с. 368].

Так само в однаковий спосіб законодавець визначає порядок розподілу витрати, пов'язаних з розглядом скарги в порядку здійснення судового контролю за виконанням судового рішення. Обов'язок сплатити ці кошти покладається судом на різних учасників розгляду справи в залежності від змісту ухваленого судом процесуального документу, а саме (ст. 452 ЦПК України, ст. 344 ГПК України):

1) судові витрати, пов'язані з розглядом скарги, покладаються судом на заявника, якщо було постановлено рішення про відмову у задоволенні його скарги;

2) судові витрати, пов'язані з розглядом скарги, покладаються судом на орган державної виконавчої служби чи приватного виконавця у випадку, якщо судом було постановлено ухвалу про задоволення скарги заявника.

Окрім цього, дещо вирізняється від решти процесуальних кодексів у контексті законодавчої регламентації питань судового контролю за виконанням судових рішень Кодекс адміністративного судочинства України, в

якому, по-перше, немає окремого розділу, присвяченого досліджуваному питанню, а по-друге, закріплюється ряд норм, котрі не мають аналогів у цивільному процесуальному та господарському процесуальному кодексах. Зокрема, йдеться про можливість оскарження окремо від рішення суду в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо накладення штрафу та інших питань судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах (п. 25) ч. 1 ст. 294 КАС України).

Висновки. Виконання судових рішень є однією з основних складових правової системи будь-якої країни, і його важливість насичується, особливо в сучасній Україні. Судовий контроль за виконанням рішень набуває особливого значення в умовах конфлікту та війни, коли суспільство потребує надійності та захисту своїх прав та інтересів.

По-перше, важливість виконання судових рішень полягає в тому, що це забезпечує реальний захист прав і свобод громадян. Україна, як багата на історичні випробування країна, особливо розуміє це значення, оскільки незалежність і права громадян довгий час були під загрозою. Забезпечення виконання судових рішень створює певний фундамент для правопорядку та правової стабільності, надаючи громадянам впевненість у тому, що їхні права будуть захищені.

По-друге, умови війни в Україні призвели до надзвичайного зростання числа судових справ, пов'язаних з конфліктом. Це ставило під великий тиск систему судового контролю та виконання рішень. У таких умовах важливість ефективного судового контролю та виконання рішень ще більш очевидна, оскільки це впливає на мирне врегулювання конфлікту, забезпечення справедливості, та відновлення після воєнних руйнацій.

По-третє, судовий контроль за виконанням рішень є ключовим аспектом довіри до системи правосуддя в Україні. Умови війни вимагають від держави максимальної ефективності в забезпеченні законності і правопорядку. Відповідальність перед судом та можливість належного виконання рішень

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

створюють віру в справедливість системи та підтримують легітимність влади.

Отже, виконання судових рішень в Україні є важливим аспектом забезпечення прав та свобод громадян, врегулювання конфлікту, та збереження легітимності держави в умовах війни. Система судового контролю та виконання рішень грає вирішальну роль в зміцненні правового простору і забезпеченні стабільності в країні.

Таким чином, підсумовуючи все вищевикладене, можна дійти висновку про те, що на сучасному етапі судовий контроль за виконанням судових рішень являє собою мультифункціональну систему, пов'язану з різноманітними судоустрійними та процесуально-правовими проблемами. Важливо, що органи судочинства мають змогу на практиці реалізовувати цей вид процесуальної діяльності лише безпосереднє здійснення правосуддя – під час розгляду та вирішення спірних (цивільних, господарських чи адміністративних тощо) питань віднесених до

юрисдикції різних судів, адже у інший спосіб судова влада позбавлена можливості контролювати правомірну діяльність суб'єктів відповідних правовідносин.

Відсутність єдиної теоретичної бази у визначенні сутності судового контролю за виконанням судових рішень об'єктивно проявляє себе і в тому, що в окремих галузях процесуальної науки вже висловлена практично не доведена теза про те, що судовий контроль в окремих випадках виступає в якості принципу відповідного судочинства.

При цьому підстав для ототожнення процесуальної діяльності суду із здійснення судового контролю за виконанням судових рішень з фактичним відправленням правосуддя немає. Ми поділяємо точку зору тих вчених, які визначають судовий контроль за виконанням судових рішень в якості самостійної процесуальної функції, що має кореспондуючий характер і здійснюється виключно «у відповідь» на вольові, ініціативні дії учасників відповідного судового провадження.

Список використаної літератури

1. Кропивна К. О. Судовий контроль як засіб забезпечення ефективного виконання судових рішень. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Вип. 3/4 (31—32). 2016. С. 177—182.
2. Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи: дис... докт. філ.-ії та д. юрид. н.: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2020, 495 с.
3. Підлубна О. В. Судовий контроль за виконанням судових рішень. Розвиток державності та права в Україні: реалії сьогодення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 13—14 серпня 2011 р.). Одеса: у 2 ч. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2011. Ч. II. С. 18—20.
4. Ржепецька К. М. Судовий контроль як адміністративно-правовий засіб захисту прав і свобод людини. Форум права. 2009. № 2. С. 364—368.
5. Пеший Д. А. Судовий контроль як засіб забезпечення законності в досудовому кримінальному провадженні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. № 10-1. Т. 2. С. 115—127.
6. Смокович М. Судова влада: місце в суспільстві та судовий контроль. Юридична Україна. 2012. № 10. С. 99—107.
7. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 181 с.
8. Чорнобук В. І. Законність і обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю у досудових стадіях кримінального процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2007. 25 с.
9. Bakker R. Judicial Control: Comparative Essays on Judicial Review. Maklu. 1995. 165 p.
10. Bebr D. Development of Judicial Control of the European Communities. BRILL. 2011. 822 p.

References

1. Kropyvna K. O. Judicial control as a means of ensuring effective execution of court decisions. Bulletin of NTUU «KPI». Politology. Sociology. Right. Vol. 3/4 (31-32). 2016. Pp. 177—182.
2. Makarov M. A. Judicial control in the criminal process: theoretical and legal foundations: dissertation... doc. Philology and Doctor of Law. n.: 12.00.09 «Criminal process and criminology; forensic examination; operational and search activity». Kyiv, 2020, 495 p.
3. Podlubna O. V. Judicial control over the execution of court decisions. Development of statehood and law in Ukraine: current realities: materials of the International Scientific and Practical Conference (Odesa, August 13–14, 2011). Odesa: in 2 h. Odesa: NGO «Black Sea Law Foundation», 2011. Part II. Pp. 18—20.
4. Rzhpetska K. M. Judicial control as an administrative and legal means of protection of human rights and freedoms. Law forum. 2009. No. 2. Pp. 364—368.
5. Peshiy D. A. Judicial control as a means of ensuring legality in pre-trial criminal proceedings. Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. 2014. No. 10-1. T. 2. Pp. 115—127.
6. Smokovich M. Judicial power: place in society and judicial control. Legal Ukraine. 2012. No. 10. Pp. 99—107.
7. L. P. Sushko. Organizational and legal principles of judicial control in Ukraine: Diss. law Sciences: 12.00.07. Kyiv, 2009. 181 p.
8. Chornobuk V.I. Legality and reasonableness of the judge's procedural decisions in the order of judicial control in the pre-trial stages of the criminal process: autoref. thesis ... candidate law Sciences: 12.00.09. Odesa, 2007. 25 p.
9. Bakker R. Judicial Control: Comparative Essays on Judicial Review. Maklu. 1995. 165 p.
10. Bebr D. Development of Judicial Control of the European Communities. BRILL. 2011. 822 p.

Hetmantsev M. O. On the issue of judicial control according to implementation of court decisions. In the article, the author investigated the content and features of the legislative consolidation of the main provisions of judicial control over the execution of court decisions in the Civil Procedure Code of Ukraine, the Economic Procedure Code of Ukraine, and the Code of Administrative Procedure. It was emphasized that the execution of court decisions is one of the main components of the legal system of any country, and its importance is becoming saturated, especially in modern Ukraine. Judicial control over the execution of decisions becomes especially important in conditions of conflict and war, when society needs reliability and protection of its rights and interests. First, the importance of the execution of court decisions is that it provides real protection of the rights and freedoms of citizens. Ukraine, as a country rich in historical trials, especially understands this importance, since the independence and rights of citizens have been under threat for a long time. Enforcement of court decisions creates a certain foundation for law and order and legal stability, giving citizens confidence that their rights will be protected. Secondly, the conditions of the war in Ukraine led to an extraordinary increase in the number of court cases related to the conflict. This put the system of judicial control and execution of decisions under great pressure. In such conditions, the importance of effective judicial control and enforcement of decisions is even more evident, as it affects the peaceful resolution of the conflict, the provision of justice, and reconstruction after the destruction of war. Thirdly, judicial control over the execution of decisions is a key aspect of trust in the justice system in Ukraine. The conditions of war demand maximum efficiency from the state in ensuring law and order. Accountability before the court and the possibility of proper execution of decisions create faith in the justice of the system and support the legitimacy of the authorities. Therefore, the execution of court decisions in Ukraine is an important aspect of ensuring the rights and freedoms of citizens, resolving the conflict, and preserving the legitimacy of the state in conditions of war. The system of judicial control and execution of decisions plays a decisive role in strengthening the legal space and ensuring stability in the country. Thus, summarizing all of the above, we can conclude that at the current stage, judicial control over the execution of court decisions is a multifunctional system associated with various judicial and procedural legal problems. It is important that

the judicial authorities are able to implement this type of procedural activity in practice only by the direct administration of justice - during the consideration and resolution of disputed (civil, economic or administrative, etc.) issues referred to the jurisdiction of different courts, because in any other way the judicial power is deprived of the opportunity to control the lawful activities of subjects of relevant legal relations. The lack of a single theoretical basis in determining the essence of judicial control over the execution of court decisions objectively manifests itself in the fact that in certain branches of procedural science, an almost unproven thesis has already been expressed that judicial control in certain cases acts as a principle of appropriate judicial proceedings. At the same time, there are no grounds for equating the court's procedural activity of exercising judicial control over the execution of court decisions with the actual administration of justice. We share the point of view of those scientists who define judicial control over the execution of court decisions as an independent procedural function, which has a corresponding nature and is carried out exclusively «in response» to the voluntary, proactive actions of the participants in the relevant court proceedings.

Keywords: resolution, court decision, civil proceedings, civil case, executive proceedings, enforcement, court.

І. В. Светлічний, Я. П. Зейкан. Практика проваджень в антикорупційних справах: наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 452 с.

ISBN 978-966-667-763-4

У посібнику пропонується алгоритм дій адвоката, який здійснює захист у справах про антикорупційні злочини. Запропоновано рекомендації щодо підготовки до процесу, роботи з клієнтом та поведінки адвоката при розслідуванні та розгляді справ антикорупційної спрямованості. Звертається увага на окремі проблемні питання кваліфікації злочинів.

Призначено для адвокатів, суддів, прокурорів, студентів вищих закладів освіти.

УДК 347.9

DOI 10.37749/2308-9636-2023-8(248)-2

О. О. Штефан,

доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу захисту прав інтелектуальної власності НДІ ІВ НАПрН України

ORCID ID: 0000-0002-6334-0040

ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ З ІНІЦІАТИВИ СУДУ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Положення процесуального законодавства щодо можливості витребування доказів за ініціативою суду у випадку недобросовісної поведінки сторони щодо доказів покликане зберегти баланс між змагальністю сторін, що забезпечує реалізацію приватноправового інтересу у цивільному судочинстві, та активністю суду в контексті принципу суддівського керівництва процесом, що відбиває публічно-правовий інтерес в ефективності цивільного судочинства. Необхідність збереження відповідного балансу прямо впливає із норми, що регулює завдання цивільного судочинства, якими є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави (ч. 1 ст. 2 ЦПК). Можливість збирання доказів судом за власною ініціативою за чинним ЦПК України мають обґрунтовуватися не як виключення із принципу змагальності, а як реалізація принципу пропорційності та балансу приватних і публічних інтересів в контексті завдань та мети цивільного судочинства. Завдання законодавця при регламентації конструкції доказування полягає у забезпеченні гармонічного поєднання активності сторін та суду в цивільному судочинстві. Активність сторін відбиває приватноправові засади змагального процесу, а активність суду публічно-правовий інтерес у ефективності.

Водночас аналіз судової практики виявив певні недоліки суду щодо змісту ухвал про витребування доказів з власної ініціативи, що можна пояснити відсутністю визначення недобросовісної поведінки сторін щодо доказів, а відповідно й різних юридичних наслідків за її різні прояви.

У результаті аналізу цивільного процесуального законодавства, дослідження судової практики був зроблений висновок, що сама по собі недобросовісна поведінка сторін щодо доказів, в залежності від її змісту може мати різні юридичні наслідки – витребування доказів з ініціативи суду, заходи процесуального примусу (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом), постановлення окремої ухвали. Відтак нечіткість законодавства щодо визначення підстав активності суду в доказовій діяльності впливає на формування підходів суду, що інколи є суперечливими.

Ключові слова: цивільне судочинство, докази, витребування доказів з ініціативи суду, ухвала суду, цивільна справа, дискреційні повноваження суду.

Постановка проблеми. Метою процесу доказування, виходячи із змісту ст. 76 ЦПК України є встановлення наявності або відсутності обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги й заперечення учасників справи, інші обставини, які мають значення для вирішення справи. Досягненню мети процесу

доказування сприятиме всебічне, повне, об'єктивне з'ясування всіх обставин, що мають істотне значення для правильного розгляду і вирішення справи, що своєю чергою, забезпечать мету цивільного судочинства — ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави (ст. 2 ЦПК України).

Зазвичай питання доказів і доказування у цивільній процесуальній доктрині розглядається через призму реалізацію принципу змагальності сторін в цивільному судочинстві (ч. 1 ст. 12 ЦПК). Відтак, на сторони покладається обов'язок доказування (ч. 3 ст. 12, ч. 1 ст. 81 ЦПК), що не є обов'язком суду (ч. 2 ст. 12 ЦПК), водночас суд у виключних випадках може збирати докази за власною ініціативою (ч. 7 ст. 81 ЦПК).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом питання доказів і доказування у цивільних справах були предметом дослідження багатьох науковців, зокрема: В. Д. Андрійцю, Ж. В. Васильєва-Шаламова, О. С. Захарова, В. В. Комаров, Д. Д. Луспенник, В. В. Масюк, Р. В. Тертишнікова, А. С. Штефан тощо. Проте питання витребування доказів судом за власною ініціативою в повній мірі не розкрито.

Мета. Саме тому дане дослідження спрямоване на розгляд положень чинного цивільного процесуального законодавства, щодо реалізації судом права на збирання доказів за власною ініціативою, оцінку судової практики по застосуванню положень ч. 7 ст. 81 ЦПК, а також дослідження ухвал суду щодо витребування доказів за власною ініціативою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після реформування процесуального законодавства у 2017 р. та закріплення у ЦПК України право суду у виняткових випадках витребувати докази за власною ініціативою деякі науковці висловлювали занепокоєння, що це може призвести до відходу від змагальної моделі у бік слідчої моделі цивільного судочинства [1, с. 57].

Наразі ініціатива суду щодо збирання доказів за власною ініціативою науковцями досліджується у межах дискреційних повноважень суду, тобто як його компетенція, яка прямо закріплена процесуальним законодавством, що реалізується у чітко визначених випадках [2].

Наукова дискусія щодо визначення меж судового розсуду в контексті дискреційних

повноважень суду призвела до формування двох концепцій у цивільній процесуальній доктрині. Перша концепція — «ультрадиспозитивна», відповідно до якої суд виступає як арбітр між позивачем і відповідачем, відтак він повинен вирішувати цивільні справи в межах заявлених вимог та відповідно до наданих сторонами доказів. Таким чином, представниками цієї концепції заперечується можливість витребування доказів судом з власної ініціативи. Друга концепція отримала назву «дискреційний ремедіалізм» — її представники визнають покладення на суд обов'язку самостійно знайти той спосіб захисту, яким порушене право може бути захищено, а також можливість витребувати докази за власною ініціативою [3].

Відповідно до ч. 7 ст. 81 ЦПК України суду надане право збирати докази за власною ініціативою у випадках передбачених ЦПК України. До таких випадків належить наступні:

1) коли суд має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів (ч. 7 ст. 81 ЦПК України);

2) коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена (ч. 2 ст. 13 ЦПК України);

3) з метою з'ясування обставин справи у справах окремого провадження (ч. 2 ст. 294 ЦПК України).

Таким чином, ЦПК України чітко визначив підстави, коли суд із власної ініціативи може витребувати докази. Водночас не зовсім зрозуміла логіка законодавця, щодо включення такої підстави як захист малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, у норму, яка розкриває сутність принципу диспозитивності. Логічним було б включити цю підставу до змісту ч. 7 ст. 81 ЦПК України, оскільки саме дана норма встановлює правила доказування і подання доказів у цивільних справах, а також містить вказівку про виключні випадки, коли суд може за власною ініціативою витребувати докази щодо предмету спору.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Повертаючись до формулювання ч. 7 ст. 81 ЦПК України, а саме до підстави витребувати докази судом з власної ініціативи — коли у суду є сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів, слід зазначити, що воно, за своїм змістом є оціночним і безпосередньо знаходиться у межах судового розсуду, що має зобов'язально-дозвільний характер, проявляється через різновиди владного впливу, який здійснюється на основі і на виконання закону та має бути обмежений нормативно-правовими актами [4]. Водночас у правовій доктрині дискусійним є не лише визначення меж судового розсуду, а й терміну «дискреція» та «дискреційні повноваження», при цьому єдиного підходу до його розуміння не існує а ні в Україні, а ні в інших країнах світу.

Виходячи із судової практики, різні країни використовують свої підходи до тлумачення меж дискреційних повноважень, які можна поділити на дві великі групи: суб'єктивний та об'єктивний. Наприклад, у Німеччині застосовують підхід, за яким перевіряють усі обставини з метою захисту права на дискреційні повноваження, а у Франції, навпаки — перевіряють законність дій при здійсненні таких повноважень [5].

Повертаючись до компетенції суду щодо збирання доказів із власної ініціативи та їх підстав, виходячи із євроінтеграційних прагнень України, доцільно звернутися до цивільного процесуального законодавства країн-учасниць ЄС.

Так, наприклад, цивільне процесуальне законодавство Німеччини, в межах реалізації принципу змагальності зобов'язує сторони надавати докази на підтвердження фактів, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог. Водночас суд активний у процесі доказування в таких випадках: 1) суд може сам витребувати докази, незалежно від того у кого вони знаходяться (раніше тільки у сторін) (§142 ЦПУ); 2) суд може розпорядитися про переклад документів (§143 ЦПУ); 3) суд може призначити експертизу (§144 ЦПУ); 4) суд може звернутися в органи або до посадових

осіб про витребування документів або видачі офіційних довідок; може викликати свідків на які посилається сторона та викликати експертів на усний розгляд, якщо відповідач вже зробив заперечення проти позову (§273 ЦПУ) [6].

Подібний підхід можна зустріти й у цивільному процесуальному законодавстві Франції. Так, з однієї сторони, кожна із сторін повинна доказати, відповідно до закону, факти, які необхідні для задоволення її вимог, а з іншої — суд наділяється правом активно діяти під час доказування, задля досягнення ефективного судочинства при розгляді цивільних справ. Зокрема, суддя за власною ініціативою має право викликати сторін (або одну із них) для дачі пояснень до суду (ст. 184 ЦПК); запропонувати стороні дати свідчення щодо певних фактів під присягою (ст. 318 ЦПК); зобов'язати свідків надати свої свідчення (ст. 199 ЦПК) у формі письмових пояснень (ст. 200 ЦПК) або в усній формі (ст. 224 ЦПК); призначити експертизу або викликати спеціаліста по фактичному питанні (ст. 232 ЦПК); витребувати речові докази, включаючи виїзд для ознайомлення із ними на місці (ст. 179 ЦПК); витребувати документи. Разом із тим ст. 143 ЦПК закріплює, що факти, від яких залежить вирішення спору, можуть бути перевірені за клопотанням сторін або за ініціативою суду [7].

Наведені положення цивільного процесуального законодавства Німеччини та Франції дозволяють зробити висновки, що з метою досягнення ефективного судового захисту дія принципу змагальності в цивільному судочинстві може бути обмежена, при цьому підстави активної ролі суду в процесі доказування значно ширші, а ніж ті, що закріплені у ЦПК України.

Повертаючись до витребування доказів зі власної ініціативи суду під час вирішення цивільної справи, така ініціатива суду оформлюється ухвалою суду, як окремим документом, зміст якого має відповідати вимогам ст. 260 ЦПК України. Виходячи із змісту ч. 1 ст. 260 ЦПК України ухвала, що викладається окремим документом, складається з чотирьох

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

частин, при чому третьою частиною є мотивувальна частина із зазначенням мотивів, з яких суд дійшов висновків, і закону, яким керувався суд, постановляючи ухвалу. Відтак, коли суд витребує докази з власної ініціативи з підстав сумнівів у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів, він в ухвалі має обґрунтувати чим викликані його «сумніви».

При розгляді конкретної цивільної справи можуть бути різні випадки, кули у суду виникають сумніви щодо добросовісного здійснення учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконання обов'язків щодо доказів. Проте аналіз судової практики свідчить про занадто широке тлумачення суддями положень ч. 7 ст. 81 ЦПК України.

Так, наприклад, підчас вирішення цивільної справи про стягнення заборгованості суд обґрунтував застосування положень ч. 7 ст. 81 ЦПК реалізацією принципу суддівського керівництва процесом, що відбиває публічно-правовий інтерес в ефективності цивільного судочинства, а також необхідністю збереження відповідного балансу приватних і публічних інтересів, пов'язаних із виконанням завдання цивільного судочинства, яким є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави (ч. 1 ст. 2 ЦПК України). Водночас, виходячи із змісту ухвали про витребування доказів із власної ініціативи суду, вбачається неподання без поважних причин доказів, ухилення від подачі доказів позивачем [8]. Виходячи із змісту наведеної ухвали суду таке ставлення позивача до виконання свого обов'язку по доказуванню є підставою для залишення позовної заяви без розгляду згідно із ч. 10 ст. 84 ЦПК України. Натомість, суд керуючись принципом суддівського керівництва процесом та метою цивільного судочинства — витребував докази за власною ініціативою.

При розгляді іншої цивільної справи про визнання права власності в порядку

спадкування за законом суд обґрунтував застосування положень ч. 7 ст. 81 ЦПК України наступним тлумаченням зазначеної норми процесуального закону — «...Неподання позивачем доказів або неможливість їх отримання, а також неподання клопотання про їх витребування дає можливість витребування судом доказів в порядку ч. 7 ст. 81 ЦПК України...» [9]. Проте згідно із положеннями ст. 175, 177, 185 ЦПК України неподання позивачем наявних у нього доказів разом з позовною заявою є підставою для залишення позовної заяви без руху, якщо ці недоліки виявлені до відкриття провадження у справі (ст. 185 ЦПК України). Відповідно до ч. 11, 13 ст. 187 ЦПК України суддя, встановивши, після відкриття провадження у справі, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у ст. 175, 177 ЦПК України, постановляє ухвалу, у якій зазначаються підстави залишення заяви без руху, про що повідомляє позивача і надає йому строк для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів з дня вручення позивачу ухвали. Якщо недоліки не усунуто у вказаний строк — позовна заява залишається без розгляду.

Вирішуючи іншу цивільну справу про стягнення заборгованості за кредитним договором, суд обґрунтував свою ініціативу щодо витребування доказів необхідністю перевірити доводи позивача, якими він обґрунтовує свої позовні вимоги [10].

Також досліджуючи ухвали про витребування доказів з ініціативи суду, було встановлено, що судді не посилаються на ч. 7 ст. 81 ЦПК України і взагалі не обґрунтовують свою активну роль у збиранні доказової бази у цивільних справах. Наприклад, при вирішенні цивільної справи про визнання права власності на житловий будинок в порядку спадкування, суд обмежився наведенням вимог процесуального законодавства щодо стадії підготовчого провадження та обґрунтував витребування доказів з власної ініціативи необхідністю досягнути мету щодо повного і всебічного дослідження обставин справи та підтвердження їх необхідними доказами [11].

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Досліджуючи судову практику щодо реалізації положень ч. 7 ст. 81 ЦПК України непоодинокими випадками є посилання суду на положення ЦПК України, які безпосередньо не стосуються конкретної цивільної справи. Наприклад, в процесі вирішення цивільної справи про визнання права власності в порядку спадкування, суд в ухвалі про витребування доказів з власної ініціативи суду робить посилання на положення ч. 2 ст. 294 ЦПК України [12], що безпосередньо присвячені порядку розгляду справ окремого провадження, при тому, що конкретна справа розглядалася в позовному провадженні.

Плутанина із посиланням на належну норму цивільного процесуального законодавства має місце й при витребуванні доказів з ініціативи суду під час вирішення справ в окремому провадженні. Так, наприклад, суд, розглядаючи справу в окремому провадженні обґрунтовуючи необхідність витребування доказів з власної ініціативи у відповідній ухвалі робить посилання на ч. 7 ст. 81 ЦПК України [13], замість того, що б послатися на ч. 2 ст. 294 ЦПК України.

Наведені приклади судової практики щодо застосування судами положень ч. 7 ст. 81 ЦПК України свідчать про необхідність додаткових роз'яснень як щодо тлумачення добросовісного чи недобросовісного здійснення учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо подання доказів, так й щодо змісту обґрунтування сумнівів суду. Як зазначено у преамбулі Правил організації ефективного цивільного судочинства, затверджених рішенням Ради суддів від 28 лютого 2020 року № 14 необхідними передумовами ефективного судочинства є добросовісне використання учасниками справи процесуальних прав (недопущення зловживання цими правами), добросовісне виконання встановлених законом обов'язків, дотримання всіма суб'єктами судового провадження етичних норм [14]. Відтак, якщо розглядати недобросовісне здійснення учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів як порушення норм процесуального права,

відповідною реакцією суду може бути постановлення окремої ухвали (ч. 2 ст. 262 ЦПК України), а не постановлення ухвали про витребування доказів з власної ініціативи (ч. 7 ст. 81 ЦПК України). Тому необхідно проводити розмежування щодо юридичних наслідків недобросовісного здійснення учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконання обов'язків щодо подання доказів.

Ухвала про витребування доказів з ініціативи суду як судові рішення, різновид ухвал суду набирає законної сили відповідно до загальних умов, закріплених ст. 261 ЦПК України. Водночас, суд встановлює процесуальний строк, до закінчення якого зобов'язуюча ухвалою суду особа має надати необхідні докази суду. Така ухвала суду не підлягає апеляційному оскарженню окремо від рішення суду (ст. 353 ЦПК України) та не підлягає касаційному оскарженню (ст. 389 ЦПК України). При цьому, якщо в ухвалі про витребування доказів з власної ініціативи суду йдеться про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних і фізичних осіб, згідно із п. 6 ч. 1 ст. 430 ЦПК України суд може допустити її негайне виконання.

Засобом впливу щодо зобов'язуючої особи, яка відповідно до ухвали суду про витребування доказів з ініціативи суду повинна надати суду необхідні докази у встановлений судом строк є заходи процесуального примусу, у разі неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, а також за неподання таких доказів з причин, визнаних судом неповажними (ч. 8 ст. 84 ЦПК України).

Згідно з положеннями ст. 143 ЦПК України заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених ЦПК України випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства. Видом заходу процесуального примусу є тимчасове вилучення доказів для

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

дослідження судом, що не звільняє відповідну особу від виконання обов'язків відповідних осіб (п. 3 ч. 1 ст. 144 ЦПК України).

Як свідчить аналіз судової практики, наслідком невиконання ухвали суду про витребування доказів може бути постановлення окремої ухвали. Так, наприклад, під час вирішення цивільної справи № 192/683/22 судом було встановлено порушення приватним нотаріусом вимог процесуального законодавства — неодноразове невиконання ухвал суду щодо подання витребуваних судом доказів. Це стало підставою для постановлення судом окремої ухвали, якою інформувалося відповідне регіональне управління юстиції про порушення процесуального законодавства, зобов'язуючи його вжити заходи для запобігання повторних порушень зі сторони приватного нотаріуса, для вирішення питання про наявність підстав для направлення подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю приватного нотаріуса [15].

Проте в даному випадку суд мав застосовувати положення п. 3 ч. 1 ст. 144 ЦПК України, а саме постановлення ухвали про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. Наведений випадок із практики суду ще раз вказує на досить тонку межу різних юридичних наслідків за недобросовісне використання учасниками справи процесуальних прав.

Викладене дозволяє дійти наступних **висновків**:

витребування доказів з ініціативи суду слід розглядати через призму змагальності, водночас з урахуванням принципу пропорційності

і балансу публічних та приватних інтересів в контексті завдань та мети цивільного судочинства. За для досягнення мети доказування у цивільних справах має відбуватися гармонічне поєднання активності сторін та суду в цивільному судочинстві. Активність сторін відображає приватноправові засади змагального процесу, а активність суду публічно-правовий інтерес у ефективності відправлення правосуддя;

положення процесуального законодавства щодо можливості витребування доказів за ініціативою суду у випадку недобросовісної поведінки сторони щодо надання доказів покликане зберегти баланс між змагальністю сторін, що забезпечує реалізацію приватноправового інтересу у цивільному судочинстві, та активністю суду в контексті принципу суддівського керівництва процесом, що відбиває публічно-правовий інтерес в ефективності цивільного судочинства;

недобросовісна поведінка сторін щодо доказів, залежно від її змісту може мати різні юридичні наслідки — витребування доказів з ініціативи суду, заходи процесуального примусу (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом), постановлення окремої ухвали.

Судова практика свідчить про занадто широке тлумачення судом підстав застосування ч. 7 ст. 81 ЦПК України, та вимог до змісту мотивувальної частини ухвали про витребування доказів з ініціативи суду. Таке становище пояснюється відсутністю визначення недобросовісної поведінки сторін щодо доказів, а відповідно й різних юридичних наслідків за її різні прояви.

Список використаної літератури

1. Московчук Д. Порівняльний аналіз законодавства України та країн англосаксонської правової системи щодо подання доказів у цивільному процесі // Підприємництво, господарство і право. 2019. № 4. С. 55–59.
2. Гарієвська М. Б. До питання обсягу дискреційних повноважень суду в цивільному процесі // Університетські наукові записки. № 63. 2017. С. 117–129.
3. Федорів В. Арбітр чи лікар? URL: <https://zib.com.ua/ua/print/155532.html>.
4. Уласевич А. С. Прояв «духу» права у дискреційних повноваженнях суду. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7a15c61d-35cd-4d76-bde4-b92a1088e836/content>.
5. Новиков І. Демон демократії. // Закон і Бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/147699.html>.
6. Deutsche Zivilprozessordnung. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

7. Code de procédure civile. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716/.
8. Ухвала Решетилівського районного суду Полтавської області від 08 грудня 2021 р. у справі № 546/1033/21. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/101756852/>.
9. Ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 16.05.2019 р. у справі №2/490/1217/2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81989961>.
10. Ухвала Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 17 березня 2021 р. у справі № 742/714/21. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/95631509>.
11. Ухвала Краснокутського районного суду Харківської області від 2 січня 2019 р. у справі № 627/1383/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78995228>.
12. Ухвала Голошанського районного суду Рівненської області від 25.06.2019 р. у справі № 557/239/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82662021>.
13. Ухвала Городецького районного суду Хмельницької області від 20.08.2018 р. у справі № 2-о/672/61/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75996308>.
14. Правил організації ефективного цивільного судочинства, затверджених рішенням Ради суддів від 28 лютого 2020 року № 14. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article>.
15. Окрема ухвала Солонянського районного суду Дніпропетровської області у справі № 192/683/22 від 11 листопада 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107259233>.

Shtefan O. Demanding of evidence at the initiative of the court in the mechanism of ensuring effective civil justice.

The provisions of the procedural legislation regarding the possibility of demanding evidence at the initiative of the court in the case of dishonest behavior of the party with regard to evidence are designed to maintain a balance between the competitiveness of the parties, which ensures the realization of private law interest in civil proceedings, and the activity of the court in the context of the principle of judicial leadership of the process, which reflects the public legal interest in efficiency of civil proceedings. The need to maintain an appropriate balance directly follows from the norm governing the tasks of civil justice, which are fair, impartial and timely consideration and resolution of civil cases with the aim of effective protection of violated, unrecognized or disputed rights, freedoms or interests of natural persons, rights and interests of legal entities, interests of the state (Part 1, Article 2 of the CPC). The possibility of gathering evidence by the court on its own initiative under the current Code of Civil Procedure of Ukraine should be justified not as an exception to the principle of competition, but as an implementation of the principle of proportionality and the balance of private and public interests in the context of the tasks and purpose of civil justice. The legislator's task in regulating the construction of evidence is to ensure a harmonious combination of the activity of the parties and the court in civil proceedings. The activity of the parties reflects the principles of private law of the competitive process, and the activity of the court reflects the public-law interest in efficiency.

At the same time, the analysis of judicial practice revealed certain shortcomings of the court regarding the content of decisions on the demand of evidence on its own initiative, which can be explained by the lack of definition of dishonest behavior of the parties regarding evidence, and accordingly, different legal consequences for its various manifestations.

As a result of the analysis of civil procedural legislation, the study of judicial practice, it was concluded that the dishonest behavior of the parties in relation to evidence, depending on its content, can have different legal consequences – demand for evidence at the initiative of the court, measures of procedural coercion (temporary seizure of evidence for research court), issuing a separate resolution. Therefore, the vagueness of the legislation regarding the determination of the grounds for the court's activity in evidentiary activity affects the formation of the court's approaches, which are sometimes contradictory.

Keywords: civil proceedings, evidence, demand for evidence at the initiative of the court, court decision, civil case, discretionary powers of the court.

УДК 342.5

DOI 10.37749/2308-9636-2023-8(248)-3

Ю. М. Рудь,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теоретичної юриспруденції

Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана

ПАРЛАМЕНТ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ТРАДИЦІЇ

Парламент Великобританії – один із найстаріших представницьких органів світу, який бере свій початок у середині XIII століття. У статті проаналізовано специфіку формування кожного з трьох елементів парламенту (Палати лордів, Палати громад і безпосередньо Корони). Зазначено, що нині діюча Палата лордів британського парламенту є унікальним конституційно-правовим феноменом у сучасному парламентаризмі і формально найчисельнішою серед верхніх палат парламентів розвинутих країн світу. Робиться висновок, що парламент займає центральне місце в системі органів державної влади Великобританії і має величезний вплив на політичне життя в країні.

Ключові слова: парламент, монарх, парламентаризм, Палата лордів, Палата громад, довічні лорди, верховенство парламенту.

Актуальність теми. Тема розвитку парламентаризму є однією із найактуальніших у сучасній політичній науці. Як відомо, основоположником європейського парламентаризму є британський парламент, історія якого налічує вже близько восьми століть. Ця країна має чи не найдавнішу конституційну історію та практику. Саме тому Великобританію традиційно називають «батьківщиною парламенту». Проте ця інформація не вірна, оскільки ще у X ст. в Ісландії було скликано парламент Альтинг, що мав усі атрибути представницького органу законодавчої влади [1]. Британський парламент є цікавим об'єктом для дослідження, оскільки з одного боку він є батьківщиною парламентаризму, а з іншого — центром її політичного життя. Функціонування британського парламенту викликає значний інтерес, адже його модель, що вважається взірцем побудови парламентської системи випробувана часом і довела свою ефективність. Підвищений інтерес до парламентів зумовлений і тим, що вони є представницькими органами. В основі

формування і роботи парламентів лежать ідеї народного представництва, впровадження яких у політичне життя пов'язане із становленням сучасної державності.

Метою статті є визначення особливостей структури парламенту Великобританії в системі державної влади.

Виклад основного матеріалу. З XIII ст. парламент Англії пройшов довгу історію, існував за часів абсолютизму, пережив ліквідації, але прагнення народу до народовладдя відновлювало його знову. Історично так склалося, що за період парламентаризму в Англії виникли дві ідеологічні течії: торі і вігі, які згодом отримали назви консерваторів і лібералів. Вони представляли англійський народ багатьох віків, і саме ці партії сформулювали ту систему правління, яка зараз існує в Великобританії. Двopартійна система це їх заслуга, не дивлячись на зміни правлячих пріоритетів у сучасній Англії [2]. Після революції 1688 р. саме парламент зайняв центральне місце в системі органів державної влади Великобританії. Висока роль та значимість

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

британського парламенту відображена в політичній концепції англійського вченого А. Дайсі, яка отримала назву теорія парламентського суверенітету або ж верховенства парламенту (англ. Parliamentary Supremacy) [3]. Парламент юридично постає як джерело всієї законодавчої влади. З іншого боку, принцип народного (національного) суверенітету передбачає, що джерело влади, зокрема законодавчої — народ, а парламент — одне із органів держави, через який народ здійснює свій суверенітет як законодавчої функції.

Основними функціями парламенту є не тільки законодавчі і представницькі. Він приймає державний бюджет та контролює його виконання, контролює діяльність виконавчої влади та бере безпосередньо участь в її формуванні. Парламент Великобританії розміщений у Вестмінстерському палаці в Лондоні, тому ще часто його називають «Вестмінстерський Парламент».

Британський парламент є двопалатним (бікамеральним). Верхня палата — Палата лордів (House of Lords) виникла в XIV ст. Вона вважається проявом британського консерватизму, оскільки до цієї палати входили 4 категорії осіб: а) титуловане англійське дворянство (герцоги, маркизи, графи, віконті, барони), що передавало місця у Палаті лордів (разом із титулами) у спадок, зазвичай старшому синові; наприкінці XX ст. спадкових перів було понад 800; б) 26 духовних лордів — вищих керівників Англіканської церкви; в) понад 20 судових лордів; г) кілька членів королівської сім'ї, які мають право засідати в парламенті [4, с. 309].

Протягом XX ст. Палата лордів пережила декілька реформ. Права Палати Лордів були суттєво обмежені Парламентськими актами 1911 р. та 1949 р. Головною функцією Палати Лордів є розгляд та внесення поправок до проектів, що надаються Палатою Громад. Біллі фінансового характеру з оподаткування та державних витрат ухвалюються Палатою Лордів у тому вигляді, у якому вони представлені Палатою Громад. Єдиним повноваженням лордів є право затримати прийняття закону до наступної сесії, тобто на один рік,

а законопроектів, що стосуються фінансової сфери, — лише на місяць. Таким чином, законодавчі повноваження верхньої палати майже цілковито зводяться до консультативних функцій і функції стримування членів Палати громад. Але найбільшого розмаху реформаторські ідеї відносно Палати лордів досягли у кінці XX ст. Здобувши перемогу на виборах в Палату громад в 1997 р., лейбористська партія на чолі з Тоні Блером стала рішуче впроваджувати свої реформаторські плани. У 1999 р. кількісний склад Палати лордів налічувала 1273 члени, але в цьому ж році був обмежений інститут спадкового перства. Палату лордів покинули 667 спадкових перів із (759). Відповідно до угоди лейбористського уряду і консервативної опозиції, 92 спадкових пери, що залишилися, були обрані на ці вакансії від партійних груп [5]. Право на участь у діяльності Палати Лордів зберегли ті Лорди, титул яким було надано монархом на знак визнання їхніх особистих заслуг.

Отже, згідно з Актом про палату лордів, прийнятим 27 жовтня 1999 р., склад палати змінився. У ньому залишилися духовні та довічні пери, кількість яких постійно змінюється: у 1994 р. — 448, у 1999 р. — 507, на початку 2005 р. — близько 500, на початку 2017 р. — 692. Нині палата нараховує приблизно 780 членів. Більша кількість місць припадає на довічних перів (представники політичної, економічної та культурної еліти, які набувають цього статусу через власні заслуги та досягнення), спадкових пери і священнослужителі. До духовних лордів належать вищі ієрархи англіканської церкви — архієпископи Йоркський і Кентерберійський, а також деякі єпископи.

Зауважимо, що британське парламентське право не накладає будь-яких обмежень на кількісний склад верхньої палати парламенту. Крім того, Палата лордів формується не на виборній основі.

Згідно з Біллем конституційної реформи, який набув чинності навесні в 2005 р., була ліквідована посада лорда-канцлера, який зосереджував одночасно законодавчу, виконавчу і судову владу, будучи головою в палаті,

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

верховним суддею і міністром юстиції. У 2009 р. функція найвищого судового органу Великобританії перейшла від Палати лордів до Верховного суду. Усі ці кроки були розцінені як одна з найбільш значущих реформ державного устрою, проведеного лейбористським урядом. З 2021 року Палату лордів очолює лорд-спікер Джон Макфолл.

Отже, Палата лордів, яка на сьогодні має фактично номінальні повноваження виконує на новітньому етапі історії Великобританії модернізовані функції з урахуванням політичних реалій сучасності.

Основну роль у парламенті відіграє Палата громад (House of Common). На відміну від Палати лордів, члени Палати громад титулу не мають, склад Палати громад регулярно оновлюється відповідно до результатів загальних виборів. Депутатів до нижньої палати обирає населення Великобританії на основі загального виборчого права на п'ять років за мажоритарною системою відносної більшості. Отже, це виборний орган, до якого входить 650 депутатів (чисельність парламенту періодично незначно змінюється; останні вибори проходили у грудні 2019 р.). Однак доволі часто в історії Великобританії відбувалися позачергові вибори, тобто члени палати обшин виконували владні обов'язки менше ніж 5 років. Це зумовлено, по-перше, правом британського парламенту на «парламентський суверенітет», тобто на прийняття самостійних рішень, які ніхто не може оскаржити, і, по-друге, тим, що позачергові вибори становлять один із методів партійної боротьби за владу. Це представники політичних партій, професійні юристи тощо. Її домінуючий вплив на британське політичне життя пояснюється вже тим, що тут затверджуються всі закони. Саме депутати Палати громад становлять основу уряду країни, а сам уряд формується партією, що має більшість у Палаті громад [6, с. 49].

Щоб зареєструватись кандидатом до Палати громад потрібно подати відповідну заяву до місцевого органу влади (на базі якого працює окружна виборча дільниця), залучитись підтримкою 10 осіб, які наділені виборчим

правом, та сплатити заставу в розмірі 500 фунтів стерлінгів (котра не повертається якщо кандидат набере менше 5% голосів) [7, с. 143].

Переліку конкретних вимог до кандидата у депутати, зокрема щодо його освіти, кваліфікації, проживання на території виборчого округу тощо, не існує. Згідно діючих правил, будь-яка людина, що досягла 18 років може стати членом британського парламенту за умови, що вона перебуває при здоровому глузді (Закон про представництво народу [8] 2000 року). Крім того він повинен бути громадянином Об'єднаного Королівства, британських заморських територій, Північної Ірландії чи держави-члена Співдружності націй [9].

Як ми вже зазначали, монарх входить до складу парламенту, а в англійській правовій доктрині прийнято ставити монарха, як главу держави, на перше місце в системі вищих органів державної влади. Він визнається джерелом суверенної влади, символом єдності нації та главою англіканської церкви. Монарх — фігура політично нейтральна, він виступає як гарант стабільності у державі та суспільстві. Вхідження монарха до парламенту пов'язаний з законотворчим процесом, який передбачає, що проект стає законом тільки після того, як він був прийнятий двома палатами парламенту і промудлований монархом.

Статутне право і королівські прерогативи встановлюють для монарха значні повноваження, однак, відповідно до конституційної угоди, монарх «царює, але не править». Так, у Великобританії закони, прийняті парламентом, і рішення кабінету міністрів повинні мати королівський підпис, але при цьому самі монархи не користувалися правом вето з 1710 р. Ці повноваження монарха називають «сплячими». До законодавчих повноважень монарха також належить право скликання та розпуску парламенту (Палати громад), право відкривати чергову сесію парламенту. Королева Великобританії Єлизавета II лише тричі за 70 років свого правління не була присутня на церемонії відкриття

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

парламенту де має зачитуватися промова монарха. За століття церемонія відкриття парламенту обросла великою кількістю традицій, яких сумлінно дотримувались. Перед прибуттям монарха Вестмінстерський палац обшукували королівські гвардійці з алебардами та ліхтарями, приділяючи особливу увагу підвалам — в пам'ять про розкриття Порохової змови 1605 року. Єлизавета прибувала до будівлі на кареті у супроводі кінної гвардії та заходила усередину через окремі ворота. Саме дійство відбувалось в залі засідань Палати лордів, адже до Палати громад вхід монархам суворо заборонений. Депутатів на урочисте засідання скликає спеціальний пристав. При цьому по традиції перед ним закривали двері, в які він мав тричі постука-ти. Саме так демонструється незалежність нижньої, але головної, палати британського парламенту [10].

В останні роки правління Королеви Єлизавети II церемонія відкриття сесії парламенту зазнала певних змін у зв'язку з поважним віком королеви — вона не надягала важку корону і церемоніальні вбрання, а також через коронавірус формат був звужений.

Згідно з Актом про престолонаслідування 1701 р. у Великобританії діяла кастильська система престолонаслідування, яка передбачала, що королівський трон передається за спадщиною старшому з синів колишнього монарха, а якщо синів немає — то старшій донці. Унаслідок прийняття у 2013 р. Акта про спадкування Корони (англ. Succession to

the Crown Act), що набув чинності у 2015 р., кастильську систему престолонаслідування було змінено на скандинавську. Зміни передбачають три основні новели: 1) всі члени королівської сім'ї чоловічої статі, які народилися після 28 жовтня 2011 р., більше не можуть випереджати своїх старших сестер у лінії успадкування британського престолу; 2) шлюб з католиком більше не є підставою для виключення зі списку претендентів на Корону; 3) якщо раніше для укладення законного шлюбу з будь-яким представником королівської родини була потрібна згода монарха, то тепер подібний дозвіл повинні будуть отримувати лише перші 6 претендентів у черзі на трон [11].

Під час правління Єлизавети II, яка померла у 2022 р., монархія сприймалася більше як символічний інститут, який уособлює об'єднаний британський народ. Згодом до влади прийшов старший син покійної королеви 73-річний Чарльз. Він став новим монархом і отримав титул короля.

Висновки. Таким чином, можемо зробити висновок, що всі структурні елементи британського парламенту мають достатньо логічний порядок формування, що зумовлений традиціями та звичаями. Монарх успадковує престол, Палата Лордів формується членами, які мають спеціальний статус, а Палата Громад є виборною. Найсуттєвіше реформування, без сумніву, зазнав інститут глави держави, при цьому реформа Палати Лордів ще не завершена.

Список використаної літератури

1. Черніцько І.П. Парламентарні монархії Західної Європи як різновиду політичного режиму. Політика. 2010. С. 146–156.
2. Козинець О. Г. Виникнення і розвиток англійського парламенту / О. Г. Козинець // Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці. Серія: Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки. Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2009. № 1. С. 10–18.
3. Марадик Н. В. Особливості функціонування інституту парламентаризму у Великобританії / Н. В. Марадик // Грані. Дніпропетровськ: Грані, 2012, № 8. С. 133–137.
4. Кухта Б. Палата лордів // Політична наука. Словник: категорії, поняття і терміни. За ред. Б. Кухти. Львів: Кальварія, 2003. С. 309.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

5. Моренчук А. Політична реформа Великобританії: стан і перспективи // Актуальні проблеми країнознавчої науки. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція. URL: <https://internationalconference2014.wordpress.com>.

6. Данильян О. Г. Особливості формування та вдосконалення політичних систем європейських країн (на прикладі Великобританії) / О. Г. Данильян // Державне будівництво та місцеве самоврядування — Випуск 20 — 2010. С. 48—59.

7. Гнатишина В. Особливості структури парламенту Великобританії / В. Гнатишина // Актуальні проблеми політології: матеріали наукової конференції / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра правових наук та філософії. Вінниця, 2017. С. 142—145.

8. Representation of the People Act 2000. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/2/contents>

9. British Nationality Act 1981 URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61>

10. Владислав Бурда.Юрій Божич. Пішла епоха. Як царювала, але не правила королева Єлизавета II. URL: <https://chas.news/past/pishla-epoha-yak-tsaryuvala-ale-ne-pravila-koroleva-elizaveta-ii>.

11. Бруслик О. Ю. Поняття британського Парламенту / О. Ю. Бруслик // Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (29—30 січня 2016 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2016. С. 25—28.

References

1. Cherinko I. P. Parliamentary monarchies of Western Europe as a type of political regime. Policy. 2010. pp. 146—156.

2. Kozynets, O. G. Emergence and development of the English parliament / O. G. Kozynets // Bulletin of the Chernihiv State Institute of Law, Social Technologies and Labor. Series: Law. Economy. Social work. Humanities. Chernihiv: Chernihiv State Institute of Law, Social Technologies and Labor, 2009. No. 1. Pp. 10—18.

3. Maradyk N.V. Peculiarities of functioning of the institution of parliamentarism in Great Britain/ N. V. Maradyk // Grani. Dnipropetrovsk: Grani, 2012, N No. 8. P. 133—137.

4. Kukhta B. House of Lords // Political science. Dictionary: categories, concepts and terms. Under the editorship B. Kukhty. Lviv: Kalvariya, 2003. P. 309.

5. Morenchuk A. Political reform of Great Britain: state and prospects // Actual problems of country science. International scientific and practical Internet conference. URL: <https://internationalconference2014.wordpress.com>

6. O. G. Danylyan Peculiarities of formation and improvement of political systems of European countries (on the example of Great Britain) / O. G. Danylyan // State construction and local self-government — Issue 20. 2010. P. 48—59.

7. V. Hnatyshina. Peculiarities of the structure of the Great Britain parliament / V. Hnatyshina // Actual problems of political science: materials of the scientific conference / Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi, Department of Legal Sciences and Philosophy. Vinnytsia, 2017. P. 142—145.

8. Representation of the People Act 2000. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/2/contents>

9. British Nationality Act 1981 URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61>

10. Vladyslav Burda, Yuriy Bozhich. An era has passed. How Queen Elizabeth II reigned, but did not rule. URL: <https://chas.news/past/pishla-epoha-yak-tsaryuvala-ale-ne-pravila-koroleva-elizaveta-ii>

11. Bruslyk O. Yu. Concept of the British Parliament / O. Yu. Bruslyk // Law and the state: problems of development and interaction in the XXI century: Mater. International science and practice conf. (January 29-30, 2016). Zaporizhzhia: ZNU, 2016. Pp. 25—28.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Rud Yu. M. The parliament of Great Britain: features of the structure and traditions.

The British Parliament is one of the oldest representative organs in the world, dating back to the middle of the 13th century. The article analyzes the specifics of the formation of each of the three elements of the Parliament (the House of Lords, the House of Commons and the Crown). It is noted that the currently operating House of Lords of the British Parliament is a unique constitutional and legal phenomenon in modern parliamentarism and formally the most numerous among the upper houses of the parliaments of the developed countries of the world. The conclusion that the parliament occupies a central place in the system of public authorities of Great Britain and has a huge influence on political life in the country.

Keywords: parliament, monarch, parliamentarism, House of Lords, House of Commons, life lords, Parliamentary Supremacy.

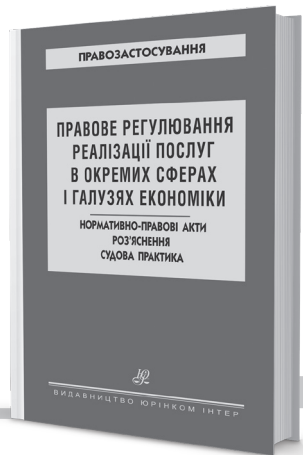
Правове регулювання реалізації послуг в окремих сферах і галузях економіки. Нормативно-правові акти. Роз'яснення. Судова практика /
Укладач С. Теньков. Київ: Юрінком Інтер, 2023, 512 с.

ISBN 978-966-667-807-5

Економічні визначення «товари», «послуги», «роботи» мають стійкі юридичні особливості їх супровіду. Йдеться не лише про особливості оподаткування або відміни при розрахунках щодо зазначених економічних реалій. Правовий статус товарів, послуг, як і робіт, також має значення, адже йдеться про специфіку укладання договорів, їх виконання, завершення, наслідки виконання або невиконання, а також про судову практику щодо зазначених економічних реалій.

Книга структурована за основними видами послуг; надається їх законодавче визначення, розрахунки за їх реалізацію, передбачувані наслідки виконання тощо.

Книга буде корисною юристам, бізнесменам, господарникам, менеджерам, які зацікавлені у наведенні ладу при здійсненні підприємницької діяльності.

УДК 343

DOI 10.37749/2308-9636-2023-8(248)-4

О. Ф. Бантишев,

кандидат юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник Національної академії служби безпеки України
ORCID ID - 0000-0001-9206-7701

М. В. Величко,

Кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник,
професор Національної академії служби безпеки України
ORCID ID - 0000-0002-0401-1538

І. М. Салагор,

здобувач, адвокат
ORCID ID - 0000-0002-2901-1673

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ШЛЯХОМ ВКЛЮЧЕННЯ НОВОЇ СТАТТІ БІОЦИД (442-1) У КК УКРАЇНИ ЗГІДНО З ВІДПОВІДНІСТЮ ДО МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У роботі зазначається, що в умовах восьмирічної воєнної агресії росії проти України наряду із іншими проблемами набули особливої гостроти проблеми охорони довкілля, особливо після повномасштабного вторгнення агресора на територію України. Наголошується про те, що терористичний акт, вчинений росією шляхом знищення дамби Каховської ГЕС, призвів до глобальної екологічної катастрофи не тільки в Україні, а і в цілому світі. Так, як екологічні катастрофи локальними є тільки умовно.

Зроблено висновки про необхідність посилення криміналізації українського законодавства у екологічній сфері та приведення його у відповідність до міжнародного.

Запропоновано відповідно до міжнародного законодавства внести зміни шляхом включення нової статті Біоцид (442-1) в розділ XX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» наступного змісту:

Біоцид – умисне діяння, спрямоване на знищення невизначеної кількості будь-яких живих організмів (біоти) в тому числі й людей на невизначеній території будь-яким чином зі збереженням матеріальних цінностей, карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Публічні заклики до біоциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до біоциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до п'яти років.

Зазначається, що важливим є включення нової статті (442-1) в розділ XX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» КК України іще до завершення війни.

Ключові слова: довкілля, біоцид, геноцид, екоцид, загибель людей, зброя масового ураження людей, міжнародне законодавство.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Постановка наукової проблеми та її актуальність.

Одним із важливих питань на сьогодні для людства є проблема екологічного характеру, тобто проблема глобального потепління, без вирішення якої, воно опиниться на межі свого існування. Цьому сприяють перенаселеність землі відносно ресурсних можливостей харчового та іншого забезпечення, війни, масові міграційні процеси людей із екологічно забруднених регіонів у екологічно та матеріально забезпечені місця. Щорічно на планеті зникають назавжди від антропогенного навантаження сотні видів рослинного і тваринного світу. Це призводить не тільки до зменшення біорізноманіття, а і деструктивної трансформації біоти та її природного середовища на планеті в цілому. Хвижацьке використання людиною ґрунтів яке продовжується і на сьогодні призвело до втрати на них родючості культурних рослин в наслідок відсутності необхідної кількості гумусу на відтворення якого необхідно багато століть. Як наслідок, на планеті за даними ФАО ООН від голодної смерті щоденно помирає до 10000 людей [1].

Особливо великої шкоди довкіллю планети завдають війни які в рази прискорюють зазначені негативні процеси. Це, перш за все локальні і масштабні перетворення ландшафту, порушення ґрунтового покриву, часткове або повне знищення рослинних угруповань, збіднення фауністичних комплексів, і, як результат — дестабілізація екосистем за рахунок порушення екологічних зв'язків, що забезпечують їх структурно-функціональну організацію і механізми їх природної саморегуляції [2].

На сьогодні територія України є годувальницею не тільки для свого народу, але і інших народів світу, які потерпають від голоду. В цьому людство змогло переконалися у 2023 р. після широкомасштабного воєнного вторгнення росії на територію України внаслідок чого був перерваний експорт зерна в інші країни. Нищівні бойові дії росії засвідчили про її колосальну загрозу не тільки існуванню України але і безпеці

інших країн і в першу чергу залежних від продовольства.

За попередніми даними збитки нанесені росією довкіллю України в ході війни з 2014 р. на даний час складають близько 36 млрд євро [3].

З метою притягнення агресора — росії до кримінальної відповідальності в судових інстанціях на міжнародному рівні необхідне відповідного рівня документування його злочинних дій екологічного характеру на території України. Для цього виникла необхідність термінового приведення Україною у відповідність до міжнародного — вітчизняного екологічного законодавства. Зазначене і актуалізує необхідність вище зазначених наукових досліджень і стало мотивацією написання даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У різні часи проблемам нормативно-правового регулювання екологічної безпеки приділяло увагу багато науковців-правників і в їх числі наступні дослідники, як В. І. Андрейцев, Н. В. Барбашова, Л. О. Бондар, І. В. Бригадир, В. В. Добровольський, В. М. Завгородня, П. О. Загороднюк, О. С. Заржицький, А. Б. Качинський, В. В. Курзова, М. І. Малишко, О. Г. Ольгінський, О. Ю. Піддубний, Л. В. Струтинська-Струк, О. М. Хіміч, В. М. Шмандій та багато інших. Але це було у мирний час коли рівень екологічних загроз був інший ніж тепер у період воєнного стану. Питання біоциду, як правопорушення екологічного характеру, що є в міжнародному екологічному законодавстві і відсутнє в екологічному законодавстві України, безпосередньо розглядалося О. Ф. Бантишевим, М. В. Величко, Л. М. Дранчук, Я. М. Жукорською, В. І. Іващенко, І. М. Салагор, О. О. Суріловою.

Іващенко В. І. в роботі «Проблеми відповідальності за міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру» (2005 р.) зазначає, що для біоциду обов'язковою необхідністю є скоєння природоохоронного правопорушення кримінального характеру в умовах війни або збройних конфліктів. Тобто джерелом біоциду є війна або збройний конфлікт.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Міжнародний злочин біоцид необхідно відрізнити від злочинного забруднення довкілля в результаті застосування біологічної зброї наказ про застосування якої може виходити лише від керівників держави або вищих посадових осіб (Іващенко В. І., 2005) [4].

Жукорська Я. М. та Дранчук Л. М. в роботі «Міжнародні злочини: правова природа та проблеми кваліфікації» (2016 р.) акцентує увагу на тому, що останнім часом виокремився такий самостійний злочин, як біоцид. Він спрямований не проти навколишнього природного середовища, а безпосередньо проти людини (Жукорська та ін., 2016) [5].

Бантисhev О. В. із співавторами у статті «Відповідальність за злочини, що порушують екологічну безпеку» (2021 р.) відмічають, що біоцид передбачає знищення людини при збереженні матеріальних цінностей з метою подальшого заволодіння ними. Окремі наслідки — неповноцінне функціонування людського чи іншого живого організму, зміна їх генетичної програми в майбутньому — при біоциді вторинні і лежать в рамках складу злочину. Таким чином, біоцид характеризується самостійними кваліфікуючими ознаками. Подібні дії можуть бути юридично закріплені в окремій статті кримінального права України (Бантисhev О. Ф. та ін., 2021) [6].

Сурілова О. О. у праці «Міжнародна відповідальність за злочини екоциду» вважає, що біоцид, як міжнародний злочин, повністю охоплюється ст. 8 Статуту Міжнародного кримінального суду (МКС). Біоцид — воєнний злочин. Предметом біоциду є життя та здоров'я людей (Сурілова О. О., 2022) [7].

Однак проблема дослідження біоциду не втратила актуальності, а навпаки є важливою не тільки для України в умовах російської агресії але і всього світу та заслуговує біоцид визнання міжнародним кримінальним злочином і включення в Римський Статут Міжнародного кримінального суду введення не тільки у КК України а і інших країн.

Мета статті. Дослідження злочину біоциду та доцільності внесення зміни в розділ XX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти миру,

безпеки людства та міжнародного правопорядку» шляхом включення нової статті Біоцид (442-1).

Виклад основного матеріалу.

Згідно з міжнародним законодавством міжнародні екологічні злочини, як воєнні злочини, що розглядають захист екологічних інтересів суспільства або глобальної екологічної безпеки можна об'єднати, як міжнародні злочини проти екологічної безпеки людства, під якими слід розуміти важкі, навмисні діяння, що наносять екологічні збитки, які торкаються глобальної екологічної безпеки, здійснені спеціальним суб'єктом і виходять за межі дій будь-якої національної юрисдикції. До них відносять наступні види: екоцид; біоцид; екологічний геноцид; розробка, виробництво і накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї; розробка, виробництво, накопичення і застосування хімічної зброї.

Під міжнародно-правовою відповідальністю за екологічні правопорушення кримінального характеру слід розуміти юридичні наслідки які наступають для суб'єктів міжнародного права в результаті порушення ними міжнародних зобов'язань у сфері екологічної безпеки [8].

В матеріалах доповіді міжнародної наради експертів по застосуванню кримінальних санкцій в області охорони природного середовища, яка відбулася в Портланді, штат Орегон, США у 1994 р. зазначалося, що лідери які ведуть свої країни до агресії і вище керівництво країни, що підтримує їх дії, «від самого початку являються воєнними злочинцями, світового значення, дії яких направлені проти спасіння планети і людства від екологічних загроз» [9].

Там же зазначається, що при криміналізації таких діянь необхідно передбачити кваліфікуючою ознакою — здійснення екологічного злочину особою, що займає керівне положення в державі.

Кримінальне міжнародне право зазначає, що екологічні злочини можуть здійснюватися тільки зумисно. Ступінь суспільної небезпеки скоєного визначається трьома факторами:

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

масштабами або тяжкістю шкоди, довго тривалості в часі і розмірів географічних районів.

Згідно з Римським Статутом Міжнародного кримінального суду (далі — МКС) із числа тяжких екологічних злочинів (екоцид, біоцид та геноцид), що загрожують миру, безпеці та добробуту світу (ст. 5) до юрисдикції МКС віднесено тільки злочин геноциду [10].

В умовах воєнного стану для України на часі стоїть питання ратифікації цього документу, що було б додатковим важливим інструментом боротьби проти агресії росії.

Щодо екоциду, то першим і на даний час єдиним документом, направленим безпосередньо проти екоциду на рівні ООН прийнята у 1977 р. «Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище (ENMOD, 1977) [7].

Після появи нейтронної зброї та аналогічних засобів масового знищення біоти (радіологічної зброї, що вражає живі організми в результаті випромінювання, викликаного безперервним розпадом радіоактивних матеріалів шляхом їх розпилення; різні радіотехнічні пристрої, що створюють електромагнітні випромінювання дуже низьких рівнів, які згубно впливають на мозок, нервову, серцево-судинну системи людини та інші з метою знищення будь-яких біологічних форм життя тощо (біоти) із збереженням матеріальних цінностей у міжнародному екологічному праві виділили новий вид екологічного злочину — біоцид.

Отже, Комісія Міжнародного Права (далі — КМП) визначає, що біоцид — це тяжкі, умисні дії щодо екосистеми із застосуванням нейтронної та радіологічної зброї, що вражає живі організми в результаті випромінювання, викликаного безперервним розпадом радіоактивних матеріалів шляхом їх розпилення; різні радіотехнічні пристрої, що створюють електромагнітні випромінювання дуже низьких рівнів, які згубно впливають на мозок, нервову, серцево-судинну системи людини та інші з метою знищення будь-яких біологічних форм життя (біоти) із збереженням матеріальних цінностей.

Біоцид схожий з екоцидом тим, що може здійснюватися тільки під час військових дій. Відмінності між ними зводяться до того, що шкідливий вплив при біоциді на абіотичне (природні елементи неорганічного світу) середовище обмежене суб'єктивним моментом. Тобто біоцид передбачає знищення саме лише всіх форм і проявів життя: людей, тварин, рослин, грибів, бактерій, вірусів як патогенних так і корисних і інших біологічних об'єктів і т. п (біоти) при збереженні матеріальних цінностей з метою подальшого завоювання ними. Окремі наслідки — неповноцінне функціонування людського чи іншого живого організму, зміна їх генетичної програми в майбутньому — при біоциді вторинні і лежать у рамках складу злочину. При екоциді, на відміну від біоциду, збиток для людини заподіюється через негативний вплив на природні елементи неорганічного світу (створення абіотичного середовища непридатного для проживання людини та біоти) [6].

Сучасна ситуація на території нашої держави нагадує полігон, на якому російські регулярні війська, сумісно з найманцями та ополченцями незаконних військових формувань, так званих ДНР і ЛНР, широко нехтує міжнародними нормами ведення бойових дій та чинними угодами, застосовують методи з використанням окремих видів озброєнь, які нагадують тактику «випаленої землі». Це зрештою призвело до жакхливих наслідків екологічного характеру світового масштабу після вчиненої диверсії агресором 6 червня 2023 р., в ході якої була знищена дамба Каховської ГЕС в Україні.

Даний факт свідчить, що росія і в подальшому не зупиниться та буде застосовувати проти України також інші засоби масового знищення, людей, біоти, а також природного середовища в якому вони перебувають.

Отже, зважаючи на вказані обставини, для документування злочинної діяльності агресора екологічного характеру на території України виникла необхідність приведення у відповідність вітчизняного екологічного законодавства із міжнародним екологічним законодавством. В результаті аналізу

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

міжнародного та вітчизняного законодавства у сфері регулювання правовідносин екологічного характеру встановлено, що у законодавстві України в числі правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку відсутня стаття про біоцид. Авторами вважається за доцільне внесення змін у КК України шляхом введення в розділ XX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» нової статті (Стаття 442-1. Біоцид) та встановити кримінальну відповідальність за правопорушення, що ним визначається і викласти статтю 442-1. Біоцид в КК України наступним чином:

Стаття 442-1 КК України (Біоцид).

1. Біоцид — умисне діяння спрямоване на знищення невизначеної кількості будь-яких живих організмів (біоти) в тому числі і людей на невизначеній території будь-яким чином із збереженням матеріальних цінностей, — карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

2. Публічні заклики до біоциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до біоциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до п'яти років.

Звертаючись до коментування складу злочину «біоцид», що пропонується ввести до діючого Кримінального кодексу України, вважаємо за доцільне зазначити, що традиційним у вітчизняній науці кримінального права є дослідження складу злочину від його об'єкту через об'єктивну сторону до суб'єкту і його суб'єктивної сторони. Що трапляється на практиці?

На місці події ми по перше зустрічаємось з об'єктивною стороною злочину або з її наслідками.

Після аналізу усіх ознак об'єктивної сторони злочину, в процесі встановлення суб'єкта злочину, зробивши висновок про зміст суб'єктивної сторони можна зробити висновок про об'єкт злочину, адекватно кваліфікувавши вчинене.

З огляду на викладене вище, пропонується проаналізувати склад злочину «біоцид» за такою схемою:

- об'єктивна сторона злочину;
- суб'єкт злочину;
- суб'єктивна сторона злочину;
- об'єкт злочину.

З огляду на викладене вище, проаналізуємо за запропонованою схемою склад злочину біоцид.

Частина перша запропонованої до КК України нової статті «Біоцид» має передбачати кримінальну відповідальність за умисне діяння спрямоване на знищення невизначеної кількості будь-яких живих організмів (біоти) в тому числі і людей на невизначеній території будь-яким чином із збереженням матеріальних цінностей та каратися позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Об'єктивна сторона біоциду характеризується вчиненням дій знищення саме лише всіх форм і проявів життя: людей, тварин, рослин, грибів, бактерій, вірусів як патогенних так і корисних і інших біологічних об'єктів і т. п. (біоти) при збереженні матеріальних цінностей з метою подальшого заволодіння ними. Ознаками, що характеризують об'єктивну сторону біоциду є ступінь суспільної небезпеки і негативні наслідки у вигляді обширної, довготривалої і серйозної екологічної шкоди.

Злочин з формальним складом — саме вчинення вказаних діянь незалежно від наслідків дає нам склад закінченого злочину.

Відмінним від інших екологічних злочинів є: знаряддя злочину (нейтронна та радіологічна зброя, що вражає живі організми в результаті випромінювання, викликаного безперервним розпадом радіоактивних матеріалів шляхом їх розпилення; різні радіотехнічні пристрої, що створюють електромагнітні випромінювання дуже низьких рівнів, які згубно впливають на мозок, нервову, серцево-судинну системи людини та інші з метою знищення будь-яких біологічних форм життя (біоти) та окрім основної цілі отримання

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

воєнної переваги є ціль — збереження матеріальних цінностей з метою подальшого заволодіння ними.

Оскільки потерпілі від злочину і його предмет (суспільство та біота) починають існувати як такі з моменту вчинення (винними) особою (особами та державою агресором) об'єктивної сторони злочину, ці ознаки слід відносити до об'єктивної сторони, як і знаряддя злочину.

При вчиненні біоциду державою агресором потерпілими від цього злочину є суспільство та держава проти якої здійснюється воєнна агресія. Враховуючи, що екологічні злочини є умовно локальними, то в кінцевому результаті потерпілим є також і людство планети.

Міжнародні воєнні екологічні злочини здійснюються індивідуально, головним чином керівними особами держави агресора, наділеними владними повноваженнями або за їх наказом. Таким чином мова іде про спеціальний суб'єкт міжнародних екологічних злочинів. Тобто вище керівництво держави агресора, яке підтримує, або дає накази на вчинення екологічних злочинів, куди і відноситься біоцид. Від самого початку вони являються військовими злочинцями загальносвітового рівня.

Отже, суб'єкт злочину — керівники держави, що дали наказ на здійснення біоциду, особи, що виконали злочинний наказ і вчинили біоцид і в цілому держава, що здійснює воєнну агресію в ході якої, за для воєнної переваги, а також отримання матеріальної вигоди при цьому де ціллю є також збереження матеріальних цінностей з метою подальшого заволодіння ними.

Згідно міжнародного екологічного законодавства — кримінальна відповідальність керівників держави, що дали наказ на здійснення біоциду та осіб, що виконали злочинний наказ і вчинили біоцид не звільняє від відповідальності в цілому за зазначений воєнний злочин державу агресора.

Суб'єктивна сторона злочину — прямий умисел. Мета злочину знищення всіх форм і проявів життя: людей, тварин, рослин,

грибів, бактерій, вірусів як патогенних так і корисних і інших біологічних об'єктів тощо (біоти) окрім отримання воєнної переваги і збереження при цьому матеріальних цінностей з метою подальшого заволодіння ними. Мотив злочину на кваліфікацію не впливає.

Об'єкт злочину — безпека суспільства, держави, навколишнього природного біорізноманіття.

Частина друга статті «Біоцид» має передбачати кримінальну відповідальність за публічні заклики до біоциду, а також за виготовлення матеріалів із закликами до вчинення біоциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів.

Об'єктивна сторона цього злочину може характеризуватися вчиненням будь-якої із вказаних дій: 1) публічні заклики до вчинення біоциду; 2) виготовлення матеріалів із закликами до вчинення біоциду з метою їх розповсюдження; 3) розповсюдження таких матеріалів.

Про визначення і зміст біоциду див. наш коментар до частини першої цієї статті.

Публічні заклики до біоциду — це публічні звернення до невизначеного кола осіб або до державних діячів парламенту чи уряду з метою схилити їх до вчинення біоциду. При цьому немає значення, має місце пропаганда біоциду проти визначеної держави, регіону, нації, національної, соціальної, політичної, релігійної групи, раси, кольору шкіри, етнічного походження чи закликів до біоциду взагалі.

Обов'язковою ознакою таких дій є їх публічність, тобто безпосереднє відкрите звернення до широкого кола осіб, включаючи вищих посадових осіб держави, парламенту та уряду або звернення за такими закликами з розрахунком на ознайомлення з їх змістом вказаних осіб.

Заклики до вчинення біоциду можуть розповсюджуватись усно, письмово, друкарським засобом, за допомогою ЗМІ або плакатів, книжок, брошур чи будь яких технічних засобів, до яких слід відносити і комп'ютери та інші електронні гаджети та інтернет.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Злочин слід визнавати закінченим з моменту публічного звернення у тій чи іншій формі до інших осіб із закликами до біоциду.

Виготовлення матеріалів із закликами до вчинення біоциду — це створення оригіналу (інтелектуальне чи фізичне авторство), переклад тексту, копіювання, озвучування тощо.

До виготовлення слід відносити створення кіно — та відеофільмів, виготовлення фотографій, розробку сторінок в інтернеті тощо.

Виготовлення вказаних матеріалів є злочином за умови, що воно вчиняється з метою їх подальшого розповсюдження.

Розповсюдження вказаних матеріалів — це ознайомлення з ними інших осіб будь-яким шляхом (опублікування, розсилання, передача, дарування, демонстрація, розклеювання листівок чи плакатів, розміщення в комп'ютерній мережі, продаж та інше).

Суб'єкт — будь-яка фізична осудна або обмежено осудна особа, що досягла віку 16 років.

Суб'єктивна сторона злочину — прямий умисел. Мета і мотив на кваліфікацію не впливають.

Відносно об'єкту злочину див. наш коментар до частини першої цієї статті.

Висновки.

Вважається за доцільне внесення змін у КК України шляхом введення в розділ XX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» нової статті — (Стаття 442-1. Біоцид) та встановити кримінальну відповідальність за правопорушення, що ним визначається і викласти статтю 442-1. Біоцид в КК України наступним чином:

Стаття 442-1 КК України (Біоцид).

1. Біоцид — умисне діяння спрямоване на знищення невизначеної кількості будь-яких живих організмів (біоти) в тому числі і людей на невизначеній території будь-яким чином із збереженням матеріальних цінностей, — карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

2. Публічні заклики до біоциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до біоциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до п'яти років.

Список використаної літератури

1. URL: <https://mind.ua/news/20228402-vid-golodu-shchohvilini-u-sviti-pomirayut-11-osib-oxfam>.
2. Шапар А. Г., Міхеев О. В., Величко М. В. Природоохоронні технології у відновленні дестабілізованих екологічних систем зони конфлікту // Науковий фаховий журнал Наукowego центру превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л. І. Медведя МОЗ України «Єдине здоров'я та проблеми харчування України», 2 (51), 2019. С. 77—80.
3. URL: <https://www.dw.com/uk/ekologicni-zbitki-ukraini-vid-vijni-stanovlat-36-milardiv-evro/a-63325461>).
4. Іващенко В. І. Проблеми відповідальності за міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру / В. І. Іващенко // Юридичний журнал. 2005. № 6. С. 17—22.
5. Жуковська Я. М., Дранчук Л. М. Міжнародні злочини: правова природа та проблеми кваліфікації // Питання кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права. 2016. № 3. Ч. 2. С. 149—154.
6. Бантишев О. Ф., Величко М. В., Салагор І. М. Відповідальність за злочини, що порушують екологічну безпеку // Збірник Українського-науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, 2021, № 2, С. 9—21.
7. Сурілова О. О. Міжнародна відповідальність за злочини екоциду / О. О. Сурілова // Наукові праці НУ ОЮА. 2022. С. 46—54; URL: <https://doi.org/10.32782/npnuola.v30.2022.7>.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

8. Проект кодексу злочинів проти світу і безпеки людства (Злочини проти природного середовища) // Доп. ООН, ILC (XLVIII) /DC/CRD/. 3. 1996 March.-P16.
9. Доповідь ООН з нагоди міжнародної наради експертів по застосуванню кримінальних санкцій в області охорони природного середовища, E/CN.15/CRP.4. 1994.
10. Римський Статут Міжнародного кримінального суду //URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text).

References

1. URL: <https://mind.ua/news/20228402-vid-golodu-shchohvilini-u-sviti-pomirayut-11-osib-oxfam>.
2. A. G. Shapar, O. V. Mikheev, M. V. Velychko Environmental protection technologies in the restoration of destabilized ecological systems of the conflict zone // Scientific specialist journal of Academician L. I. Medved Scientific Center of Preventive Toxicology, Food and Chemical Safety of the Ministry of Health of Ukraine «Unified health and nutrition problems of Ukraine», 2 (51), 2019. Pp. 77—80.
3. URL: <https://www.dw.com/uk/ekologichni-zbitki-ukraini-vid-vijni-stanovlat-36-milardiv-evro/a-63325461>).
4. Ivashchenko V. I. Problems of responsibility for international crimes and crimes of an international nature // Legal journal. 2005. No. 6. P. 17-22.
5. Zhukorska Y. M., Dranchuk L. M. International crimes: legal nature and qualification problems // Issues of criminal law, criminology and criminal executive law. 2016. No. 3. Part 2. P. 149—154.
6. Bantyshev O. F., Velychko M. V., Salagor I. M. Responsibility for crimes that violate ecological safety // Collection of Ukrainian- of the Research Institute of Special Equipment and Forensic Examinations of the Security Service of Ukraine, 2021, No. 2. Pp. 9—21.
7. O. O. Surilova. International responsibility for crimes of ecocide // Scientific works of NU OYA. 2022. P. 46—54. URL: <https://doi.org/10.32782/npnuola.v30.2022.7>.
8. Draft code of crimes against the world and security of mankind (Crimes against the natural environment) // Add. UN, ILC (XLVIII) /DC/CRD/. 3. 1996 March.-P16.
9. UN report on the occasion of the international meeting of experts on the application of criminal sanctions in the field of environmental protection, E/CN.15/CRP.4. 1994.
10. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text).

Bantyshev O. F., Velichko M. V., Salahor I. M. The appropriateness of introducing the amended way of inclusion of the new article biocide (442-1) in the code of ukraine according to compliance with international legislation.

The work notes that in the context of russia's eight-year military aggression against Ukraine, along with other problems, environmental problems have become particularly acute, especially after the aggressor's full-scale invasion of the territory of Ukraine. It is noted that the terrorist act committed by russia by destroying the dam of the Kakhovka hydroelectric station led to a global environmental disaster not only in Ukraine, but throughout the world. Just as environmental disasters are local only conditionally. Conclusions are drawn about the need to strengthen the criminalization of Ukrainian legislation in the environmental sphere and bring it into line with international legislation. It is proposed, in accordance with international legislation, to make changes by including a new article Biocide (442-1) in section XX of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine «Criminal offenses against peace, security of mankind and international law and order» with the following content: Biocide is a deliberate act aimed at destroying an indefinite number of any living organisms (biota), including people, in an unspecified territory in any way while preserving material values. is punishable by imprisonment for a term of ten to fifteen years or life imprisonment. 2. Public calls for biocide, as well as the production of materials

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

with calls for biocide for the purpose of distributing them or distributing such materials, is punishable by arrest for a term of up to six months or imprisonment for a term of up to five years.

It is noted that it is important to include a new article (442-1) in section XX of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine «Criminal offenses against peace, the security of mankind and international law and order» of the Criminal Code of Ukraine even before the end of the war.

Keywords: environment, biocide, genocide, ecocide, loss of life, weapons of mass destruction, international legislation.

В. О. НАВРОЦЬКИЙ. Наскрізні кримінально-правові поняття. Навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 404 с.

ISBN 978-966-667-802-0

Видання присвячене характеристиці наскрізних кримінально-правових понять – тих, які неодноразово використовуються в тексті кримінального закону України, теоретичних дослідженнях з кримінального права, правозастосовних документах для вказівки на ознаки різних складів злочинів та, за загальним правилом, повинні мати однакове значення. Наводяться випадки використання термінів, що позначають відповідні поняття у тексті чинного КК України, виділені терміни, що позначають однопорядкові варіативні поняття у тих же статтях цього Кодексу. Показано семантичне значення відповідних термінів. Звернуто увагу на випадки, коли однаковим термінам надається різне значення та надано рекомендації щодо уніфікації їх використання. Сформульовані загальні правила тлумачення наскрізних кримінально-правових понять. Наводяться тлумачення окремих таких понять, використаних в Особливій частині чинного КК України. Прогнозується та обґрунтовується використання наскрізних понять у Проекті нового КК України, який розробляє Робоча група з кримінального права Комісії з питань правової реформи, членом якої є автор.

Для працівників органів системи кримінальної юстиції, науковців, викладачів, студентів та здобувачів наукових ступенів.

УДК 342.951 (477)

DOI 10.37749/2308-9636-2023-8(248)-5

В. В. Чумак,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6171-2250>

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ УКРАЇНИ

У статті визначено сутність та особливості правового статусу Служби судової охорони України. Зазначено, що соціальний статус суб'єкта — це його становище, положення у суспільстві в цілому або у певній окремій системі соціальних відносин, яке визначається соціальними нормами із врахуванням набутих та (або) вроджених соціально значущих властивостей суб'єкта. Змістом даного статусу є певний набір соціальних можливостей, привілеїв суб'єкта, а також його обов'язків, виконання яких очікується від нього іншими членами соціуму чи певною соціальною групою, до якої належить суб'єкт.

Підкреслено, що сутність правового статусу Служби судової охорони України полягає у тому, що він у юридичній формі визначає ключові аспекти існування та функціонування даного органу влади як суб'єкта суспільних відносин та структурної ланки державно-владного механізму, а саме: її соціальне призначення, тобто ту місію, яку вона виконує у суспільстві як носій державної влади; основні принципи, засадничі вимоги, на яких ґрунтується її діяльність; коло та зміст прав (юридичних можливостей), якими вона користується при здійсненні своїх завдань і функцій, а також обов'язки, які вона повинна виконувати при цьому; юридичну відповідальність працівників Служби судової охорони України; організаційно-управлінську структуру даного органу влади; характер взаємовідносин Служби судової охорони України з іншими приватними та (або) публічними суб'єктами суспільних відносин.

Наголошено, що правовий статус Служби судової охорони України, поєднуючи у єдину систему права, обов'язки та інші юридично значущі аспекти її функціонування, з одного боку, виступає важливою юридичною гарантією нормального (тобто якісного та ефективного) здійснення даними органом влади свого функціонально-цільового призначення, а з іншого — є засобом обмеження його можливостей щодо використання владного ресурсу. Звідси, очевидно, що чим більш детально та змістовно визначений правовий статус органу влади, тим краще.

Ключові слова: сутність, правовий статус, Служба судової охорони України, особливість, закон, нормативно-правові акти.

Вступ

На первинних етапах становлення незалежної України відсутність суттєвих змін в підходах до управління суспільно-державним життям не викликала значних незручностей, однак, на нинішньому етапі суспільного розвитку успадковані від радянської епохи елементи

державно-владного механізму вже не здатні ефективно управляти суспільними відносинами і процесами та належним чином задовольняти нагальні потреби і запити їх суб'єктів [1]. Це обумовило гостру потребу в запровадженні змістовних реформ щодо організації та функціонування основних ланок державно-владного

СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА, АДВОКАТУРА

механізму, актуальність яких зростає ще більше в умовах курсу України на євроінтеграцію. Однією з таких центральних складових зазначеного механізму, що в цілому за своїм сутнісним змістом протягом тривалого часу залишалася неповністю реформованою, є система Служби судової охорони України, якість та ефективність діяльності якої були надзвичайно низькі, вона не виконувала належним чином свого соціального призначення. Численні соціологічні і юридичні дослідження, а також статистичні дані та звіти вітчизняних і міжнародних правозахисних організацій свідчать про те, що працівники Служби судової охорони України вкрай незадовільно виконують покладені на них основні функції із забезпечення безпеки громадян, захисту їх прав та свобод, запобігання правопорушенням та їх припинення [2]. Ці та інші обставини і фактори змусили владу нарешті зробити суттєві кроки до конструктивного вирішення проблем сфери судової охорони. Зокрема, 02.06.2016 року парламент ухвалив Закон України «Про судоустрій і статус суддів» та 04.04.2019 вища рада правосуддя прийняла Рішення «Про затвердження Положення про Службу судової охорони».

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд [3].

Огляд літератури.

Загальні питання діяльності Службу судової охорони України були предметом наукових досліджень В. Б. Авер'янова, М. І. Ануфрієва, Г. В. Атаманчука, О. М. Бандурки, О. І. Безпалової, Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, О. П. Гетьманець, С. М. Гусарова, В. О. Заросило, Т. О. Коломєць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, М. Н. Курка, В. В. Мартиновського, О. І. Миколенка, О. М. Музичука, О. В. Негодченка, О. І. Остапенка, В. П. Петкова, В. М. Плішкіна, О. С. Проневича, О. Ю. Синявської, А. О. Собакаря, Х. П.

Ярмакі, О. Н. Ярмиша та інших науковців. Однак, незважаючи на достатньо велику кількість наукових праць з різних напрямків діяльності Служби судової охорони України, питання правового статусу Служби судової охорони України, висвітлені фрагментарно, в межах більш широкої правової проблематики, відповідно залишились невирішеними проблеми теоретичного, організаційного і правового характеру їх діяльності, що підкреслює доцільність наукового пошуку з досліджуваних питань.

Таким чином, необхідність удосконалення та системного оновлення діяльності Служби судової охорони України, форм та методів їх управлінської діяльності, правового статусу Служби судової охорони України та відсутність комплексних наукових досліджень цієї проблематики обумовлюють актуальність і вказують на необхідність комплексного дослідження правового статусу Служби судової охорони України.

Метою цієї статті є визначення сутності та особливості правового статусу Служби судової охорони України.

Результати

Розпочати дослідження буде доцільним, на нашу думку, із встановлення лексичного значення терміну «статус». У тлумачних словниках української мови до слова «статус» (від лат. «status» — становище) наводяться такі визначення: це стан, положення, становище, позиція чогось або когось у будь-якій структурі, системі; якийсь стан чого-небудь [4, с. 545; 5, с. 1387; 6, с. 671].

У сучасному житті термін «статус» використовується досить широко. Він застосовується для позначення положення певних елементів у межах тієї чи іншої системи, однак, історично його виникнення пов'язане саме із соціальною системою та соціальними відносинами. У Стародавньому Римі терміном «статус» позначалося становище людини у суспільстві, яким, в свою чергу, обумовлювався обсяг її правоздатності. Повним обсягом правоздатності володіла тільки та особа, становище якої відповідало трьом станам, а саме: стану свободи (status libertatis); стану

СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА, АДВОКАТУРА

громадянства (*status civitatis*); сімейному стану (*status familiae*) [7; 8, с. 47].

А. М. Михненко та Е. М. Макаренко зазначають, що соціальний статус — це сукупність прав, привілеїв, моральних норм і обов'язків індивіда або соціальної групи, пов'язаних з виконанням первинної соціальної ролі, яка виявляється у формі поведінки, очікуваної відповідно до становища у суспільстві [9, с. 675].

М. В. Примуш вважає, що соціальний статус — це становище індивіда (або групи людей) у системі соціальних зв'язків і відносин, що обумовлюється її приналежністю до певної соціальної спільноти та визначає сукупність її прав та обов'язків [10].

Отже, враховуючи вищевикладене, можемо зробити висновок про те, що соціальний статус суб'єкта — це його становище, положення у суспільстві в цілому або у певній окремій системі соціальних відносин, яке визначається соціальними нормами із врахуванням набутих та (або) вроджених соціально значущих властивостей суб'єкта. Змістом даного статусу є певний набір соціальних можливостей, привілеїв суб'єкта, а також його обов'язків, виконання яких очікується від нього іншими членами соціуму чи певною соціальною групою, до якої належить суб'єкт. У своїй сукупності ці можливості та обов'язки формують соціальну роль суб'єкта у тій чи іншій соціальній системі.

О. Ф. Скаун характеризує соціальні норми як систему правил поведінки загально-го характеру, що складаються у відносинах між людьми в певному суспільстві у зв'язку з виявом їх волі (інтересу) і забезпечуються різними засобами соціального впливу. Науковець підкреслює, що це не просто правила, оскільки правила існують і в несоціальних утвореннях, таких, наприклад, як математика, граматики, техніка й інші (технічні норми), а правила чітко вираженого соціального характеру [11, с. 268].

Тож з викладеного видно, що соціальні норми виступають одним із ключових засобів підтримки цілісності суспільства, стабільності та злагодженості його функціонування як

системи. За своєю сутністю соціальні норми являють собою правила поведінки, які визначають можливі, бажані та необхідні (обов'язкові) варіанти, моделі поведінки суб'єктів у суспільстві в цілому чи в певній соціальній групі.

Серед інших різновидів соціальних норм особливий інтерес для нас становлять норми права, які, в силу своєї природи і обумовлених нею регулятивних властивостей, виступають одним із основних засобів регламентації суспільних відносин у всіх сучасних демократичних країнах.

В. К. Гіжевський, В. В. Гловченко, В. С. Ковальський та ін. визначають норму як офіційне, формально визначене, загальнообов'язкове правило поведінки, яке встановлюється або санкціонується державою, охороняється нею від порушень, направлене на регулювання найбільш важливих суспільних відносин і охорону соціальних цінностей шляхом встановлення прав і обов'язків суб'єктів права [12, с. 269].

За висловом К. Г. Волинка, під нормою права розуміється загальнообов'язкове формальне правило соціально значущої поведінки, встановлене або санкціоноване державою, спрямоване на регулювання суспільних відносин шляхом визначення прав і обов'язків їх учасників і забезпечене можливістю застосування державного примусу [13, с. 113].

З викладених наукових точок зору щодо розуміння поняття «норма права» («правова норма», «юридична норма») видно, що, хоча вона (норма права) і виступає засобом соціальної регуляції суспільних відносин, як і будь-яка інша соціальна норма, втім, має ряд специфічних властивостей, що суттєво її відрізняють від інших різновидів соціальних норм та роблять такою важливою для регулювання зазначених відносин. Такими властивостями норм права, зокрема, є:

- загальнообов'язковий характер норм права, тобто вказівки, що містяться у них, мають виконуватися усіма суб'єктами, які потрапляють у сферу їх регулятивного впливу;
- наявність чіткого кола суб'єктів, уповноважених на прийняття та введення в дію

СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА, АДВОКАТУРА

правових норм, а також на офіційні процедури здійснення цього;

- забезпеченість належного виконання норми права учасниками суспільних відносин силою державного впливу, аж до примусу;
- визначають конкретні права, обов'язки та відповідальність учасників суспільних відносин, а також інші юридично значущі аспекти останніх.

Наведені ознаки — не єдині специфічні властивості норм права, однак, саме ці, на нашу думку, найбільш змістовно відображають відмінність правових норм від інших різновидів соціальних норм та характеризують важливість перших для визначення соціального статусу суб'єктів, який прийнято іменувати правовим.

На думку О. Ф. Скакун, правовий статус особи слід розуміти як систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує своє поведінку в суспільстві [14, с. 377].

На думку О. В. Малька, правовий статус слід розуміти як комплексну інтеграційну категорію, що відображає взаємовідносини суб'єктів суспільних відносин, особи і суспільства, громадянина і держави, індивіда та колективу, а також інші соціальні зв'язки [15, с. 237].

З точки зору Ю. С. Шемшученка та В. Д. Бабкіна, правовий статус — це сукупність прав і обов'язків, що визначають юридичний стан особи, державного органу чи міжнародної організації, комплексний показник становища певного прошарку, групи чи індивідів в соціальній системі, один з найважливіших параметрів соціальної стратифікації [16, с. 225, 17, с. 137].

Отже, з урахуванням вищевикладеного, можемо дійти висновку про те, що правовий статус суб'єкта (індивідуального чи колективного) являє собою комплексну соціально-правову категорію, яка відображає юридичне становище цього суб'єкта у суспільстві і державі. Тобто правовий статус — це юридична

форма існування фактичного змісту. Визначається правовий (або юридичний) статус через закріплення у правових нормах прав, обов'язків, відповідальності, а також інших важливих ознак і властивостей суб'єкта, що характеризують його як учасника тих чи інших правовідносин. Звідси, сутність правового статусу Служби судової охорони України полягає у тому, що він у юридичній формі визначає ключові аспекти існування та функціонування даного органу влади як суб'єкта суспільних відносин та структурної ланки державно-владного механізму, а саме:

- її соціальне призначення, тобто ту місію, яку вона виконує у суспільстві як носій державної влади;
- основні принципи, засадничі вимоги, на яких ґрунтується її діяльність;
- коло та зміст прав (юридичних можливостей), якими вона користується при здійсненні своїх завдань і функцій, а також обов'язки, які вона повинна виконувати при цьому;
- юридичну відповідальність працівників Служби судової охорони України;
- організаційно-управлінську структуру даного органу влади;
- характер взаємовідносин Служби судової охорони України з іншими приватними та (або) публічними суб'єктами суспільних відносин.

Правовий статус Служби судової охорони України, поєднуючи у єдину систему права, обов'язки та інші юридично значущі аспекти її функціонування, з одного боку, виступає важливою юридичною гарантією нормального (тобто якісного та ефективного) здійснення даними органом влади свого функціонально-цільового призначення, а з іншого — є засобом обмеження його можливостей щодо використання владного ресурсу. Звідси, очевидно, що чим більш детально та змістовно визначений правовий статус органу влади, тим краще. Разом із тим, це не має призводити до зайвої зарегульованості правового становища Служби судової охорони України, під яким ми, перш за все, розуміємо

сильне зміщення регулятивного акценту в процесі визначення організаційно-правових засад діяльності Служби судової охорони України у бік підзаконних нормативно-правових актів.

Перспективними подальшими науковими дослідженнями слід визначити сутність та особливості правового статусу Служби судової охорони України в країнах-членах Європейського союзу.

Список використаної літератури

1. Падалка О. А. Щодо сутності правового статусу Національної поліції України // Прикарпатський юридичний вісник. 2015. № 3. С. 72–76.
2. Про міжнародні договори України: Закон України: від 29.06.2004 № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 50. Ст. 540.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» 2 червня 2016 року № 1402-VIII [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
4. Савюк Л. К. Правоохранительные и судебные органы: учебник / Л. К. Савюк. 2-е изд., перераб. и доп. Київ: Юрист, 2004. 464 с. (Серии «Scholae»).
5. Братусь С. Н. Юридические лица в советском гражданском праве (понятия, виды, государственные юридические лица) / С. Н. Братусь. Київ: Юриздат, 1997. 448 с.
6. Січкач В. О. Використання досвіду поліції зарубіжних країн в діяльності міліції України по забезпеченню прав та свобод людини (організаційно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Січкач Віктор Олександрович; Донець. юрид. ін-т Луган. держ. ун-ту внутр. справ. Донецьк, 2017. 179 с.
7. Общая теория права и государства: учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Київ: Юрист, 2002. 517 с.
8. Новий тлумачний словник української мови: у 4-х т. / [Укл. В. Яременко, О. Сліпущко]. Київ: Аконіт, 1999. Т. 2. 256 с.
9. Дрозд О. Ю. Адміністративна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О. Ю. Дрозд; Акад. упр. М-ва внутр. справ. Київ, 2010. 20 с.
10. Політичний енциклопедичний словник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Упорядники В. П. Горбатенко, А. Г. Саприкін; за ред. Ю. С. Шемчушенка, В. Д. Бабкіна. Київ: Генеза, 1997. 400 с.
11. Реформа МВД. Спасет ли ее закон о полиции // Офіційний інтернет-сайт РІА Новості Україна. [Електронний ресурс]. URL: <http://rian.com.ua/analytics/20150521/367844408.html>.
12. Полиция Соединенных Штатов Америки // Правоохранительные органы государств–участников и партнеров ОБСЕ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://polis.osce.org/countries/details?item_id=69
13. Волженкин Б. В. Общественная опасность преступника и основание уголовной ответственности / Б. В. Волженкин // Правоведение. 1993. № 3. С. 91–98.
14. Радаев В. В. Социальная стратификация: учеб. пособ. / В. В. Радаев, О. И. Шкаратан. Київ: Наука, 1995. 237 с.
15. Стаханов В. Н. Маркетинг сферы услуг: учеб. пособ. / В. Н. Стаханов. Київ: Экспертное бюро, 2011. 160 с.
16. Погорілко В. Ф. Права та свободи людини і громадянина в Україні / В. Ф. Погорілко, В. І. Сірий. Київ, 1997. 40 с.
17. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз: монографія. Харків: Константа, 2019. 490 с.

References

1. Padalka O. A. (2015) Regarding the essence of the legal status of the National Police of Ukraine // Prykarpatsky legal gazette [in Ukrainian].

2. About international treaties of Ukraine: Law of Ukraine: dated 29.06.2004 No. 1906-IV // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR) [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» dated June 2, 2016 No. 1402-VIII [Electronic resource]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> [in Ukrainian].
4. Savyuk L. K. (2004) Law enforcement and judicial bodies: student / L. K. Savyuk. — 2nd ed., revised. and additional [in Ukrainian].
5. Bratus S. N. (1997) Legal persons in Soviet civil law (concepts, types, state legal persons) / S. N. Bratus. K.: Yuryzdat [in Ukrainian].
6. Sichkar V. O. The use of the experience of the police of foreign countries in the activities of the militia of Ukraine to ensure human rights and freedoms (organizational and legal aspect): diss. ... candidate law Sciences: 12.00.07 / Sichkar Viktor Oleksandrovych; Donetsk law Luhan University. state internal university affairs — Donetsk, 2017. 179 p. [in Ukrainian].
7. General theory of law and state: textbook. 3rd ed., revised. and additional. K.: Jurist, 2002. 517 p. [in Ukrainian].
8. New explanatory dictionary of the Ukrainian language: in 4 volumes / [Incl. V. Yaremenko, O. Slipushko]. Kyiv: Aconite, 1999. T. 2. 256 p. [in Ukrainian].
9. Drozd O. Yu. (2010) Administrative responsibility for arbitrary occupation of land: autoref. thesis ... candidate law Sciences: 12.00.07 / O.Yu. Blackbird; Acad. example M-th int. affairs [in Ukrainian]
10. Political encyclopedic dictionary: study guide for students of higher educational institutions / Compilers V. P. Gorbatenko, A. G. Saprykin; under the editorship Yu. S. Shemchushenka, V. D. Babkina. K.: Geneza, 1997. 400 p. [in Ukrainian]
11. Reform of the Ministry of Internal Affairs. Will the police law save her // Official website of RIA Novosti Ukraine. [Electronic resource]. Access mode: <http://rian.com.ua/analytics/20150521/367844408.html> [in Ukrainian].
12. Police of the United States of America // Law enforcement agencies of the OSCE participating states and partners. [Electronic resource]. Access mode: http://polis.osce.org/countries/details?item_id=69 [in Ukrainian].
13. Volzhenkin B.V. (1993) Public danger of a criminal and the basis of criminal responsibility / B.V. Volzhenkin // Pravovedenie [in Ukrainian].
14. V. V. Radaev (1995) Social stratification: textbook / V. V. Radaev, O. I. Shkaratan. K.: Nauka [in Ukrainian].
15. Stakhanov V. N. (2011) Marketing sphere of services: учеб. help / V. N. Stakhanov. K.: Expert Bureau [in Ukrainian].
16. Pohorilko V. F. (1997) Human and citizen rights and freedoms in Ukraine / V. F. Pohorilko, V. I. Siriy. K [in Ukrainian].
17. Chumak V. V. (2019) Administrative and legal principles of the police of Georgia, the Baltic countries and Ukraine: a comparative analysis: a monograph. Kharkiv: Constanta [in Ukrainian].

Chumak V. V. The essence and peculiarities of the legal status of the Judicial Protection Service of Ukraine.

The article defines the essence and peculiarities of the legal status of the Judicial Protection Service of Ukraine. It is noted that the social status of the subject is his position, position in society as a whole or in a certain separate system of social relations, which is determined by social norms taking into account acquired and (or) innate socially significant properties of the subject. The content of this status is a certain set of social opportunities, privileges of the subject, as well as his duties, the fulfillment of which is expected from him by other members of society or a certain social group to which the subject belongs.

I would like to emphasize that the essence of the legal status of the Judicial Protection Service of Ukraine is that it defines in legal form the key aspects of the existence and functioning of this authority as a subject

of public relations and a structural link of the state-power mechanism, namely: its social purpose, i.e. the mission it performs in society as a bearer of state power; basic principles, basic requirements on which its activity is based; the scope and content of the rights (legal possibilities) that it uses in the performance of its tasks and functions, as well as the duties that it must fulfill in doing so; legal responsibility of employees of the Judicial Protection Service of Ukraine; the organizational and management structure of this authority; the nature of the relationship of the Judicial Protection Service of Ukraine with other private and (or) public subjects of public relations.

It is emphasized that the legal status of the Judicial Protection Service of Ukraine, combining into a single system of rights, duties and other legally significant aspects of its functioning, on the one hand, serves as an important legal guarantee of the normal (that is, high-quality and effective) implementation by this authority of its functional and purposeful appointment, and on the other hand, it is a means of limiting his opportunities to use the power resource. Hence, it is obvious that the more detailed and comprehensively defined the legal status of the authority, the better.

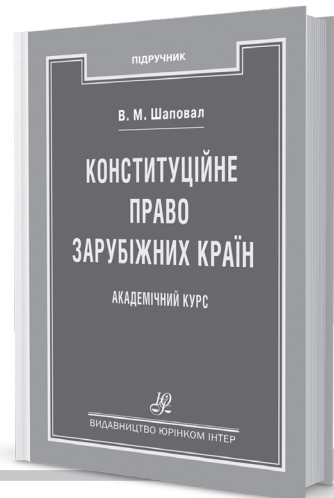
Keywords: essence, legal status, Judicial Protection Service of Ukraine, feature, law, normative legal acts.

В. М. Шаповал. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: підручник. 13-ге вид., виправ. та допов. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 224 с.

ISBN 978-966-667-803-7

У підручнику запропоновано аналіз основ теорії та практики світового конституціоналізму. Визначено характеристики конституційного права, засади теорії конституції як основного закону держави, конституційні статуси людини і громадянина, місце і роль парламенту, глави держави, уряду та вищих судів у державному механізмі, а також розглянуто інші питання, віднесені до предмета конституційного регулювання.

Призначений для студентів, аспірантів, викладачів і науковців юридичних вищих навчальних закладів.

УДК 346.91

DOI 10.37749/2308-9636-2023-8(248)-6

О. Ю. Минюк,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права,
Навчально-наукового інституту права,
Державного податкового університету
ORCID ID 0000-0002-2348-9908

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИТРЕБУВАННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Стаття присвячена теоретичним та практичним питанням дослідження електронних доказів та їх витребуванню у господарському процесі. Дослідження електронних доказів, що містять інформацію про предмет спору є важливим елементом правильного та належного вирішення таких спорів та є одним із вирішальних факторів захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання. У світлі міжнародної співпраці та зростаючого обсягу транскордонного бізнесу, важливість розуміння правових принципів та механізмів витребування доказів у різних юрисдикціях та забезпечення їх ефективності та захисту прав сторін набуває все більшої важливості. Щоб встановити факти та довести свою правоту на засадах змагальності, у більшості господарських справ необхідно зібрати велику кількість доказів, що дозволить суду прийняти обґрунтоване рішення.

Україна має своє законодавство щодо витребування електронних доказів, у господарському процесі, яке містить відповідні норми, правила збору, представлення та оцінки електронних доказів господарським судом, а також механізми забезпечення доступу до них сторін у справі. Питанням, пов'язаним із витребуванням електронних доказів, є недостатня достовірність таких доказів. Це може бути спричинене помилками в збиранні або обробці доказів, або використанням недостовірних джерел. Іншою проблемою є питання доведення достовірності електронних доказів. У світі все більше та більше ділових процесів ведеться за допомогою електронних засобів, тому важливо мати можливість довести достовірність електронних доказів у суді. У Європейському Союзі цю проблему розв'язують за допомогою Директиви 1999/93/ЄС про електронний підпис.

Іноді можуть виникнути ситуації, коли докази знаходяться у власності або під контролем третіх осіб, і немає можливості отримати до них доступ наприклад, конфіденційність даних, відсутність дозволу на доступ до доказів.

Існує проблема невизначеності процедури засвідчення та посвідчення копій електронних доказів, зважаючи на специфіку окремих електронних доказів (зокрема, інформації з мережі Інтернет). Складність полягає в тому, що до моменту розгляду справи судом така інформація вже може бути видалена, що значно знижує шанси довести факт її наявності.

Звернуто увагу на відмінність законодавства щодо витребування доказів в країнах Європейського Союзу, що інколи призводить до труднощів в забезпеченні доказової бази. Однак дотримання європейських стандартів може забезпечити надійність та об'єктивність доказів, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення.

Ключові слова: господарський процес, докази, електронні докази, засоби доказування, витребування доказів.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Вступ.

Реалізація права на справедливий судовий розгляд є неможливою без створення умов для всебічного та повного з'ясування обставин справи, надання сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, можливості забезпечувати, надавати та досліджувати докази, найбільш зручним та ефективним способом. Створення таких умов в сучасних реаліях є неможливим без використання електронних доказів в господарському судочинстві, які є актуальним інструментом реалізації права на судовий захист.

Слушною є думка С. Я. Фурси, яка зауважує, що розвиток новітніх технологій та принципів інформаційного суспільства на початку ХХІ ст. дозволяє стверджувати, що з часом саме електронні засоби доказування будуть витіснити інші. Крім того диверсифікація джерел отримання інформації та перехід до нових форматів її обміну призведуть до розширення кола електронних (інформаційних) засобів доказування в сучасному та майбутньому судочинстві [1, с. 316—317].

Огляд літератури.

Проблеми розуміння доказів та їх витребування в господарському процесі досліджували такі науковці, як: Р. С. Бурганов, С. П. Ворожит, М. В. Горелов, А. Ю. Каламайко, А. М. Найчено, О. О. Присяжнюк, А. В. Гордейчик, М. П. Мельник, Т. В. Степанова, С. Я. Фурса, Т. В. Цюра К. С. Юдельсон, Г. М. Яблочков, та інші. Наразі відсутні комплексні дослідження питання інституту електронних доказів у господарському процесі. Проте зважаючи на ті процеси, що нині відбуваються у сфері господарського судочинства, зміну напрямів, способів та засобів доказування, даний інститут потребує свого подальшого дослідження та вдосконалення.

Метою цієї статті є визначення сутності електронних доказів та можливих шляхів їх витребування у господарському процесі.

Результати.

В умовах постійного зростання та удосконалення різноманітних інформаційних технологій у суспільстві, зокрема розвиток електронної комерції, електронних засобів платежу,

електронного листування між суб'єктами господарювання, особливої актуальності набуває проблема визнання та витребування електронних доказів, як засобів доказування в господарському процесі. Саме тому існує необхідність з'ясування поняття електронних доказів та можливі шляхи їх витребування.

Нормативне визначення поняття «електронні докази» дає Господарський процесуальний кодекс України (далі — ГПК України), у якому зазначено, що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі [2].

Серед вчених довгий час не було єдиної думки щодо того, що саме потрібно відносити до електронних доказів та які саме їх види потрібно виділити, зокрема висловлювалася думка про те, що до електронних доказів належать лише електронні документи.

Так, електронний документ необхідно відрізнити від письмового та будь-якого іншого доказу з урахуванням його відмінних ознак. По-перше, під електронними документами слід розуміти будь-яку інформацію, що записана на перфокарту, перфоленту, карту флеш-пам'яті, магнітний або інший подібний носій, який можливо аутентифікувати та (або) ідентифікувати [3, с. 4]. Таким чином, електронний документ має специфічну форму, яка, у свою чергу, може бути пред'явлена суду. А форма виразу електронного документа (перфокарта, карта флеш-пам'яті тощо) призведе до особливої форми дослідження та оцінки такого доказу судом з обов'язковим використанням технічних засобів.

У зарубіжній правовій науці документи, що зберігаються на комп'ютерах, дисках, флеш-картах; відео- та аудіозаписах; текстових повідомленнях на мобільних пристроях; електронних поштових відправленнях нерідко визначають як електронні докази

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

(electronic evidence). Так, англійський учений Стівен Месон в роботі, присвяченій електронним доказам, визначає їх як «дані, які обробляються, зберігаються або передаються за допомогою будь-якого створеного людиною пристрою, комп'ютера або комп'ютерної системи або передаються по лініях зв'язку ...». Ряд малайзійських авторів визначають електронні докази як «... будь-які пов'язані з електронними пристроями дані, створені, збережені, оброблювані або передані в цифровому форматі» [4].

Зустрічаються також такі поняття як «цифрові докази» (digital evidence) або «докази, створені за допомогою комп'ютера» (computer evidence). Питання про допустимість електронних доказів також неоднозначне. Тут необхідно уточнення — створений документ людиною або ж виключно пристроєм. Наприклад, електронний лист, що був надісланий однією особою іншій, буде вважатися письмовим доказом, що містить свідчення з чужих слів. У той же час показання пристроїв будуть розглядатися вже як речові докази, на які не поширюється правило про заборону показань з чужих слів.

Так, відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» під електронним документом розуміється документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [5].

Каламайко А. Ю. виокремлює наступні ознаки електронних засобів доказування:

1. Неможливість безпосереднього сприйняття інформації, що обумовлює необхідність використання технічних та програмних засобів для одержання відомостей. В той час як огляд технічного носія не надасть жодної інформації про його зміст, інформація з письмових чи речових доказів може бути отримана людиною безпосередньо шляхом їх огляду.

2. Наявність технічного носія інформації, який може бути використаний багаторазово. Суть даної ознаки електронного доказу полягає у нерозривному зв'язку електронної інформації та фізичного носія, на якому така

інформація записана. Будь-яка електронна інформація завжди пов'язана із її фізичним носієм.

3. Специфічний процес створення та зберігання інформації, який надає можливість легко змінювати носій без втрати змісту і навпаки, надає можливість внесення змін до змісту без залишення слідів на носіїв. Фактично технічний носій інформації має схожості з речовим доказом, адже обидва містять доказову інформацію у своїх фізичних властивостях. Між тим на відміну від речових доказів носії електронних доказів дозволяють легко створювати, змінювати та безслідно видаляти фактичні дані. Доказова інформація на електронному носії є досить вразливою у порівнянні із традиційними засобами доказування. Це зумовлює ще одну проблему електронних доказів, яка полягає в створенні спеціальних правил фіксації електронної інформації, збереженні та приєднанні до матеріалів справи.

4. Відсутність поняття «оригіналу» електронних засобів доказування в силу повної ідентичності електронних копій. Електронні докази характеризуються відсутністю традиційного існування оригіналів та копій доказів, які властиві для матеріалів цивільних справ. Характерною особливістю електронного доказу є те, що він не має жорсткого зв'язку з носієм і може легко бути перенесений на інший носій без втрати або зміни юридичної сили. Це, зокрема, підкреслює особливу природу електронного доказу, що зумовлює необхідність його виділення в якості самостійного виду доказів наряду з письмовими та речовими доказами.

5. Наявність специфічних «реквізитів», так званих метаданих — інформації технічного характеру, яка закодована всередині файлів [6, с. 115].

Відповідно до статті 96 ГПК України електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, притримуючись до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги». Законом може бути передбачено інший порядок

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

засвідчення електронної копії електронного доказу.

Закон України «Про електронні довірчі послуги» визначає правовий статус електронного підпису і регулює відносини, що виникають під час його здійснення. Під поняттям електронний підпис законодавець розуміє — електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [7].

Учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом [2].

Якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, то суд може витребувати в певної особи оригінал. Якщо оригінал не буде поданий, то учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність копії оригіналу, такий доказ не береться до уваги.

На підставі аналізу судової практики можна говорити про те, що оригінал електронного доказу — це первинна інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, та яка є основою для відтворення і копіювання (Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11.06.2019 року у справі № 904/2882/18; Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29.01.2021 року у справі № 922/51/20; Постанові Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 15.07.2022 року у справі № 914/1003/21). Враховуючи вищенаведене, електронна копія електронного доказу — це точне відтворення в електронній (цифровій) формі інформації, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи.

Для більш повного розуміння понять оригіналу та електронної копії електронного доказу варто навести приклад. Якщо фотографування було здійснено на мобільний телефон, фото на цьому телефоні є оригіналом електронного доказу, а телефон

— матеріальним (технічним) носієм, на якому він зберігається. Тому надаючи оригінал електронного доказу до господарського суду, ми маємо подавати саме вищезгаданий телефон. Якщо ми копіюємо це фото на інший матеріальний носій (флешка, компакт-диск, тощо), то це буде електронною копією електронного доказу. У випадку роздрукування такого зображення це буде вважатися паперовою копією електронного доказу.

Зауважимо, що значення оригіналу електронного доказу полягає безпосередньо в тому, що він повинен бути першоджерелом, тому на ньому повинні бути зафіксовані дата і час його створення.

Оригінали або копії електронних доказів зберігатимуться в матеріалах справи. За клопотанням особи, яка надала суду оригінал електронного доказу на матеріальному носії, суд повертає особі цей матеріальний носій, на якому міститься оригінал доказу, цій особі після дослідження вказаного електронного доказу, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи, або після набрання рішенням законної сили. У матеріалах справи залишається засвідчена суддею копія електронного доказу або витяг з нього [2].

Проте не всі питання висвітлені і закріплені на законодавчому рівні.

На даний момент виникають труднощі щодо збирання, витребування, вилучення та подання електронних доказів. Адже в законах не визначено чіткого алгоритму даних процесуальних дій.

Для використання електронного документу як доказу в господарському процесі він повинен бути отриманий з дотриманням процесуальних правил збирання доказів. Проте ГПК не містить процесуальних правил збирання, вилучення електронних доказів. А щоб електронні докази могли бути визнані допустимими і використані як засоби доказування, їх слід правильно зібрати.

Під час здійснення правосуддя судді, за відсутності правової регламентації цього питання, на свій страх і ризик долучають до справи електронні матеріали в роздрукованому вигляді, про те існує великий шанс

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

того, що сторона може спростувати їх достовірність.

Існує проблема невизначеності процедури засвідчення та посвідчення копій електронних доказів, зважаючи на специфіку окремих електронних доказів (зокрема, інформації з мережі Інтернет). Складність полягає в тому, що до моменту розгляду справи судом така інформація вже може бути видалена, що значно знижує шанси довести факт її наявності.

Відповідно до чинного законодавства України, нотаріуси не мають повноважень щодо засвідчення електронних копій та посвідчення паперових копій електронних доказів. З огляду на це, звернемо увагу на приписи ч. 2 ст. 97 ГПК України, відповідно до якої, за клопотанням особи, яка надала суду оригінал електронного доказу на матеріальному носії, суд повертає такий матеріальний носій, на якому міститься оригінал доказу, цій особі після дослідження вказаного електронного доказу, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи, або після набрання чинності судовим рішенням, а в матеріалах справи залишається засвідчена суддею копія електронного доказу або витяг з нього.

Іншою проблемою є питання доведення достовірності електронних доказів. У світі все більше та більше ділових процесів ведеться за допомогою електронних засобів, тому важливо мати можливість довести достовірність електронних доказів у суді. У Європейському Союзі цю проблему розв'язують за допомогою Директиви 1999/93/ЄС про електронний підпис [8].

Ця Директива встановлює правила використання електронного підпису та вимоги до його достовірності. Зокрема, вона вимагає використання кваліфікованого електронного підпису для підтвердження достовірності електронного документу. Також вона встановлює правила використання електронного підпису у судовому процесі та визнає його достовірність як доказ у суді. Витребування доказів у господарському процесі є важливим етапом, що дозволяє забезпечити обґрунтованість та достовірність прийнятих рішень. У Європейському Союзі витребування доказів

регулюється Кодексом цивільного процесу ЄС та іншими законодавчими актами. Засоби забезпечення доказів включають проведення експертизи, аудиту та інші методи доведення достовірності доказів. Однак існують актуальні проблеми, такі як питання дозволу на витребування доказів та доведення [9].

Таким чином, на підставі аналізу положень вищевказаної статті, можна зробити висновок, що копії електронних доказів може засвідчувати безпосередньо суддя, але після дослідження оригіналу електронного доказу. Враховуючи зазначене, якщо електронна копія електронного доказу не засвідчена електронним цифровим підписом або паперова копія не посвідчена, доцільно подавати до суду оригінал електронного доказу, а після його дослідження подавати відповідне клопотання про повернення матеріального носія, на якому він міститься, після чого суддя/секретар зробить з нього копію та її засвідчить.

Існують деякі проблеми, які виникають під час визнання електронних ресурсів доказом у суді. Наприклад, електронне листування. Насамперед, це проблема доведення того, що електронне листування суб'єкт здійснював саме з уповноваженим представником. Наразі спеціалістами встановлено, що технічно цілком можливо визначити, з якого саме комп'ютера був відправлений той чи інший документ, проте досить важко персоніфікувати його відправника.

Досить складно довести суду той факт, що контрагент дійсно отримав e-mail від суб'єкта господарювання. Несправності, збої в роботі техніки та самих електронних платформ, на яких здійснюється листування, можуть призвести до того, що опонент, насправді, просто не отримає листа або не побачить його з якихось причин.

Також дуже часто постає питання щодо можливості фальсифікації електронних доказів. Адже, в електронні документи дуже легко внести зміни, що, у свою чергу, завжди буде провокувати сумніви в їх достовірності.

Однією з проблем при застосуванні електронних доказів в господарському процесі є не встановлення на законодавчому рівні до

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

якої форми доказів відноситься електронний документ. Деякі юристи вважають, що електронний документ не можна розглядати як письмовий доказ у чистому вигляді, так як електронний документ не має письмової форми і не має авторської унікальності. Інші ж практики відносять електронний документ до речових доказів [10].

Отже, впровадження інституту електронних доказів в господарське судочинство є

неодмінним кроком вперед для нашої держави.

Проте багато питань, пов'язаних із застосуванням та витребуванням електронних доказів в Україні, залишилися невирішеними. І це може призвести до перетворень положень, якими регулюється інститут електронних доказів, на норми, які не зможуть ефективно використовуватися на практиці.

Список використаної літератури

1. Фурса С. Я., Цюра Т. В. Докази і доказування у цивільному процесі: наук.-практ. посіб. (Серія: Процесуальні науки). Київ: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2005. 256 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.12.2017 р. № 2147-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text> (дата звернення: 11.06.2023).
3. Грунюшкіна С. А. Можливість використання «Електронного документа» як засобу доказування у цивільному процесі. Доповідь на VII Міжнародній конференції «Право та Інтернет». URL: www/ifap.ru/pi107.
4. Васильєв С. В. Порівняльний цивільний процес. Підручник. Київ: Алерта, 2015. 352 с.
5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-15. Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 15.06.2023).
6. Каламайко А. Ю. Місце електронних засобів доказування та окремі питання їх використання у цивільному процесі. Право та інновації. 2015. № 2. С. 115—116.
7. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2003 р. № 2155-VIII Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
8. Директива ЄС/1999/93 ЄС від 13.12.1999 «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_240#Text (дата звернення: 15.06.2023).
9. Минюк О. Ю. Витребування доказів у господарському процесі та засоби їх забезпечення. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №5 С. 144—147.
10. Найченко А. М. Законодавче закріплення інституту електронних доказів в господарському процесі – наслідки реформи чи реальна необхідність? Актуальна юриспруденція. 2018. С. 1—4.

References

1. Fursa S. Ya., Tsyura T. V. Evidence and proof in the civil process: Scientific and practical guide. (Series: Procedural Sciences) K.: Publisher S. Ya. Fursa, KNT, 2005. 256 p.
2. Economic Procedural Code of Ukraine: Law of Ukraine dated December 6, 2017 No. 2147-VIII. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text> (date of application: 11.06.2023).
3. Hrunyushkina S. A. The possibility of using the «Electronic document» as a means of proof in civil proceedings. Report at the VII International Conference «Law and the Internet». URL: www/ifap.ru/pi107.
4. Vasiliev S. V. Comparative Civil Procedure. Textbook. Kyiv: Alerta, 2015. 352 p.
5. On electronic documents and electronic document circulation: Law of Ukraine dated 05/22/2003 No. 851-15. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (date of application: 15.06.2023).

6. Kalamayko A.Yu. The place of electronic means of proof and specific issues of their use in the civil process. Law and innovation. 2015. No. 2. Pp. 115—116.

7. On electronic trust services: Law of Ukraine dated October 5, 2003 No. 2155-VIII Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (date of application: 15.06.2023).

8. Directive EU/1999/93 EU dated 13.12.1999 «On the system of electronic signatures applied within the Community» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_240#Text (date of application: 15.06.2023).

9. Mynyuk O. Yu. Claiming evidence in the economic process and means of their provision. Legal scientific electronic journal. 2023. No. 5, Pp. 144—147.

10. Naichenko A. M. Legislative consolidation of the institution of electronic evidence in the economic process — the consequences of the reform or a real necessity? Actual jurisprudence. 2018. Pp. 1—4.

Mynyuk O. Yu. Electronic evidence and possible ways of claiming it in the economic process.

The article is devoted to theoretical and practical issues of studying electronic evidence and its demand in the economic process. The study of electronic evidence containing information about the subject of a dispute is an important element of the correct and proper resolution of such disputes and is one of the decisive factors for protecting the rights and interests of business entities. In the light of international cooperation and the growing volume of cross-border business, the importance of understanding the legal principles and mechanisms for requesting evidence in different jurisdictions and ensuring their effectiveness and protecting the rights of parties is becoming increasingly important. To establish the facts and prove your case on the basis of competition, in most economic cases it is necessary to collect a large amount of evidence, which will allow the court to make an informed decision.

Ukraine has its own legislation on the demand for electronic evidence in the economic process, which contains relevant norms, rules for collecting, presenting and evaluating electronic evidence by the economic Court, as well as mechanisms for ensuring access to them by the parties to the case.

The issue of requesting electronic evidence is the lack of reliability of such evidence. This may be caused by errors in the collection or processing of evidence, or the use of unreliable sources. Another problem is the issue of proving the reliability of electronic evidence. In the world, more and more business processes are conducted using electronic means, so it is important to be able to prove the authenticity of electronic evidence in court. In the European Union, this problem is solved by the electronic signature directive 1999/93/EC.

Sometimes there may be situations when evidence is owned or controlled by third parties, and there is no way to access it, for example, data confidentiality, lack of permission to access evidence.

There is a problem of uncertainty in the procedure for certifying and certifying copies of electronic evidence, taking into account the specifics of individual electronic evidence (in particular, information from the Internet). The difficulty lies in the fact that by the time the case is considered by the court, such information can already be deleted, which significantly reduces the chances of proving its existence. Attention is drawn to the difference in the legislation on requesting evidence in the European Union countries, which sometimes leads to difficulties in providing an evidence base. However, compliance with European standards can ensure the reliability and objectivity of evidence, which allows you to make informed decisions.

Keywords: economic process, evidence, electronic evidence, means of proof, demand for evidence.

УДК 347.9:346.91

DOI 10.37749/2308-9636-2023-8(248)-7

В. Л. Гевко,

аспірант Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
суддя Господарського суду Тернопільської області

ЗАХИСТ ПРАВА ЯК ЕЛЕМЕНТ У СТРУКТУРІ СУБ'ЄКТИВНОГО КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА ОСОБИ

Стаття присвячена дослідженню питання змісту суб'єктивного корпоративного права, його структури, зокрема місця такого елементу суб'єктивного корпоративного права як захист права.

Автором констатується, що чинне законодавство не містить чіткого визначення того чи є право на захист складовою суб'єктивного корпоративного права, або є самостійним суб'єктивним правом особи. Одночасно, і серед представників юридичної науки існують різні підходи до розуміння зазначеної проблематики, зокрема, існує як мінімум три позиції за якими сутність права на захист розглядаються по-різному.

Також у роботі зауважується, що право на захист корпоративних прав виникає не лише з підстав порушення права, але й у випадку його невизнання чи оспорування.

Ключові слова: суб'єктивне юридичне право, суб'єктивне цивільне право, суб'єктивне корпоративне право, право на захист, порушення корпоративного права, невизнання корпоративного права, оспорування корпоративного права.

Право на захист корпоративних прав особи потребує чіткого розуміння його змісту, його місця серед корпоративних прав особи. Також слід говорити про особливості підстав виникнення права на захист порушених, невизнаних чи оспорованих корпоративних прав. Відсутність чіткого законодавчого закріплення, а також різні наукові підходи до місця захисту, як самостійного права — поряд з іншими корпоративними суб'єктивними правами особи, або у складі структури суб'єктивних корпоративних прав, як одного з їх елементів (правомочностей), призводить до різного розуміння сутності категорії «захисту корпоративних прав», а звідси, і різної правозастосовчої практики, при визначенні моменту виникнення права на захист та реальної можливості його реалізації.

Вказане потребує посиленої уваги з боку науковців до вивчення питання змісту

суб'єктивного корпоративного права, структури його правомочностей, зокрема, місця такого елементу як захист корпоративних прав.

Питанням вивчення змісту суб'єктивного корпоративного права, структури його елементів, займалися такі вчені як: З. Ромовська, П. Рабінович, В. Луць, О. Спасибо-Фатєєва, А. Киричок, Ю. Жорнокуй, С. Сліпченко, В. Жорнокуй, О. Кот, В. Цікало та інші.

Проте єдності у питанні визначення змісту та структури суб'єктивного корпоративного права не досягнуто незважаючи на тривалі дискусії з цього питання. У зв'язку з чим, зазначене питання потребує додаткового наукового дослідження та обґрунтування.

Метою статті є ґрунтовний аналіз існуючих наукових напрацювань, якими визначено зміст суб'єктивного юридичного, цивільного, корпоративного права, структури правомочностей суб'єктивного корпоративного права,

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО

а також місця серед суб'єктивних корпоративних прав такого елементу як захист корпоративних прав.

Із змісту статті 15 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорування. Кожна особа має також право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.

Із семантики визначень, які містить чинне законодавство, щодо поняття корпоративного права, та місця такого його елементу як захист цього права, не є можливим зробити однозначні висновки щодо сутності категорії захисту корпоративного права.

Так, стаття 96-1 ЦК України, яка прийнята і діє з початку 2023 року, оперує поняттям корпоративних прав, прав учасників юридичних осіб, як сукупністю правомочностей, що належать особі як учаснику (засновнику, акціонеру, пайовику) юридичної особи відповідно до закону та статуту товариства. Серед переліку корпоративних прав, які вона перелічує, право на захист корпоративного права відсутнє як самостійне та основне [10]. Слід зауважити, вказаний перелік не є вичерпним і зазначена стаття містить положення про те, що учасники юридичних осіб можуть також мати інші права, встановлені статутом та законом.

При цьому законодавство (стаття 15 ЦК України, статті 2, 4 ГПК України) фактично передбачає право особи на захист, у тому числі, і у корпоративних правовідносинах [9, 10].

Така невизначеність у розумінні місця, яке має елемент захисту корпоративного права, притаманне не лише чинному законодавству, але й науковим підходам до визначення змісту суб'єктивного корпоративного права. У сучасній правничій науці існує декілька підходів до визначення місця захисту права у структурі суб'єктивного юридичного права.

За однією з них право на захист вважають самостійним суб'єктивним юридичним правом, яке не входить у зміст інших суб'єктивних юридичних прав. Так, професор З. Ровмська відводить праву на захист особливе місце, і роль серед суб'єктивних цивільних

прав, вважаючи його особливим «сторожем» інших цивільних прав, гарантом їх здійснення [1, с. 183]. О. Крупчан, право на судовий захист цивільного права та інтересу визначає ключовим елементом побудови цивільного права, який характеризується абсолютністю характеру, можливістю самостійно вирішувати питання щодо захисту або самозахисту через універсальність способів захисту [11, с. 7].

За іншою концепцією, право на захист розглядають як частину суб'єктивного цивільного права поряд з іншими його елементами (правомочностями). Вказаний підхід проглядається, як у науковців з теорії права, так і цивілістичній науці. Так, відомий вчений П. Рабінович стверджує, що володіючи суб'єктивним юридичним правом, людина (інший суб'єкт) набуває такі загальні можливості (свободи): 1) чинити певні активні дії (право на свої дії); 2) вимагати від інших суб'єктів вчинення певних дій (право на чужі дії); 3) звертатися до органів держави за захистом, примусовим забезпеченням свого суб'єктивного юридичного права (право на забезпечувальні дії держави) [2, с. 165]. У свою чергу, М. Ус та І. Спасибо-Фатеева стверджують, що усі суб'єктивні цивільні права за загальним правилом здійснюються шляхом реалізації трьох правомочностей носія будь-якого суб'єктивного права: 1) на власні дії; 2) вимоги здійснення дій від інших осіб; 3) захисту [3, ст. 173]. Узагальнюючи підходи, які існують у науці щодо змісту суб'єктивного цивільного права В. Цікало виділяє дві основні концепції: 1) «бінарного суб'єктивного права», або «двох правомочностей», і 2) «складного суб'єктивного права» [4, с. 29].

Існує третій підхід, за яким право на захист розглядають не у складі інших цивільних прав, і не як самостійне суб'єктивне цивільне право, а як властивість суб'єктивного цивільного права. Так, О. Кот звертає увагу на те, що якщо суб'єктивне право дає особі можливість діяти певним чином, то сенс такого надання буде лише за умови наявності своєї волі на це в особи, яка зможе чинити відповідні дії навіть у разі перешкод, що має при цьому

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО

долати. Захист якраз, і полягатиме в усуненні цих перешкод, тому він, з одного боку невіддільний від цього суб'єктивного права, з іншого – не є чимось зовнішнім щодо нього [5, с. 191].

Різняться наукові думки щодо «розташування» місця захисту і серед дослідників корпоративного права.

Так, вчені Ю. Жорнокуй, С. Сліпченко, В. Жорнокуй вважають, що доцільно приєднатися до вчених, що вважають правильним використання двох правомочностей суб'єктивного цивільного права, вважаючи, що у зміст останнього входить не та поведінка, яка здійснюється фактично, а та, яка може мати місце, а право на захист є самостійним цивільним правом, і зважаючи на те, що суб'єктивне корпоративне право, є різновидом суб'єктивного цивільного права, зазначене в повній мірі має поширюватися і на суб'єктивне корпоративне право [6, с. 143—144].

Іншу позицію має А. Киричок. Він приходить до висновку, що правомочність на захист є частиною корпоративного права, яка виникає у випадку порушення або невизнання права учасника господарського товариства [7, с. 129].

У свою чергу, В. Цікало підтримує позицію за якою поняття «суб'єктивне корпоративне право» і «право на захист» слід розглядати не у площині двох окремих (самостійних) суб'єктивних прав, і не як суб'єктивне право та одну із його правомочностей, а як право і його властивість [4, с. 33].

Слід погодитися з тими вченими, які звертають увагу на те, що підставою для захисту є порушення, невизнання чи оспорювання суб'єктивного цивільного права. Особа повинна довести наявність вказаних підстав для того щоб отримати захист при зверненні до юрисдикційних органів [3, с. 179].

Треба розуміти, що специфікою корпоративних правовідносин є те, що реалізація особою свого суб'єктивного корпоративного права, як правило залежить від виконання обов'язку з іншого боку — іншими особами або їх уповноваженими органами.

Наприклад, реалізація права на отримання дивідендів залежить від виконання обов'язку зборами товариства прийняти рішення про їх виплату, а виконавчим органом організувати, і провести належну їх виплату. В іншому випадку реалізація права на участь у зборах товариства особою залежить від виконання уповноваженими органами товариства обов'язків по інформуванні особи про скликання і проведення зборів, їх порядок денний, врахування пропозицій особи до порядку денного, тощо. Реалізація переважного права на купівлю частки у товаристві залежить від виконання обов'язку іншого учасника із попереднім зверненням з пропозицією до інших учасників викупити у нього його частку, та інші приклади.

При цьому невиконання чи неналежне (неповне) виконання своїх обов'язків іншими особами, чи їх органами, призводитиме до порушення, невизнання або оспорювання корпоративного права особи, а звідси – підстав для виникнення права на захист цього права.

Ми вважаємо, що існуюча у науці точка зору про те, що право на захист виникає внаслідок правопорушення не є беззаперечною. Одним із прикладів для підтвердження нашої позиції є відповідальність у корпоративних відносинах посадових осіб, які діють не в інтересах товариства.

Треба також враховувати, що захисту підлягатиме не лише порушене, але й невизнане чи оспорюване право. Таке право на захист закріплено, як у статті 15 ЦК України, так і у статтях 2,4 ГПК України. При цьому дані права можуть бути захищені у спосіб їх визнання, а не відновлення в силу відсутності ознак порушення корпоративного права [8, с. 210].

Таким чином, право захист корпоративного права виникає, не лише і виключно у випадку його порушення, але й у випадку невизнання та оспорювання корпоративного права.

На підставі викладеного, можна сформулювати такі висновки:

1. Чинне законодавство не визначає чи є право на захист складовою суб'єктивного

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО

корпоративного права, або є самостійним суб'єктивним правом особи.

2. Серед представників науки корпоративного права склалось як мінімум три концепції за якими право на захист розглядають:
- 1) як самостійне суб'єктивне право особи;
 - 2) як складову (елемент, правомочність)

суб'єктивних корпоративних прав, та 3) як право і його властивість.

3. Право на захист корпоративних прав виникає не лише з підстав порушення права, але й у випадку його невизнання чи оспорування.

Список використаної літератури

1. Цивільне право: підручник для студентів юрид. вузів та факультетів. Київ: Вентурі, 1997. 544 с.
2. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
3. Цивільне право (частина загальна). Курс лекцій: навч. посіб. / за ред. І. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2021. 448 с.
4. Цікало В. І. Засада пропорційності здійснення корпоративних прав: монографія / В. І. Цікало. Вид 2-ге, перероблене і доповнене. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 590 с.
5. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ: Алерта, 2017. 494 с.
6. Жорнокуй Ю. М., Сліпченко С. О., Жорнокуй В. Г. Корпоративні правовідносини: монографія. Харків: ЕКУС, 2021. 248 с.
7. Киричок А. В. Поняття та зміст суб'єктивних прав учасників господарських товариств. Правомочність на захист. Право і безпека. 2015. № 4 (59). С. 120–125.
8. Гевко В. Л. Невизнання та оспорування корпоративних прав як підстави захисту суб'єктивних корпоративних прав. Приватне право і підприємництво 2023 № 23. С. 206—211.
9. Господарський процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
10. Цивільний кодекс України. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
11. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав: монографія / за заг. ред. академіків НАПрН України О. Д. Крупчана та В. В. Луця. Київ: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. 400 с.

References

1. Civil law: a textbook for law students. universities and faculties. Kyiv: Venturi, 1997. 544 p.
2. Rabinovych P. M. Fundamentals of the theory and philosophy of law: teaching. manual. Lviv: «Medicine and Law» Publishing House, 2021. 256 p.
3. Civil law (general part). Course of lectures: teaching. manual / edited by I. Thanks to Fateeva. Kharkiv: EKUS, 2021. 448 p.
4. V. I. Tsikalo. The principle of proportionality of the exercise of corporate rights: Monograph / V. I. Tsikalo. — 2nd view, revised and supplemented. Lviv: LNU named after Ivan Franko, 2023. 590 p.
5. Kot O.O. Implementation and protection of subjective civil rights: problems of theory and judicial practice: monograph. Kyiv: Alerta, 2017. 494 p.
6. Zhornokuy Yu. M., Slipchenko S. O., Zhornokuy V. G. Corporate legal relations: monograph. Kharkiv: EKUS, 2021. 248 p.
7. Kyrychok A. V. The concept and content of subjective rights of members of economic associations. Eligibility for protection. Law and security. 2015. No. 4 (59). P. 120–125.

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО

8. Gevko V. L. Non-recognition and challenge of corporate rights as a basis for the protection of subjective corporate rights. Private law and entrepreneurship 2023 No. 23. P. 206—211.

9. Economic Procedure Code of Ukraine. Electronic resource. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

10. Civil Code of Ukraine. Electronic resource. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

11. Peculiarities of the protection of subjective civil rights: monograph / by general ed. academicians of the National Academy of Sciences of Ukraine O.D. Krupchan and V. V. Lutsia. Kyiv: Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2012. 400 p.

Gevko V. L. Protection of rights as an element in the structure of subjective corporate law of a person.

The article is devoted to the study of the content of subjective corporate law, its structure, in particular, the place of such an element of subjective corporate law as the protection of rights.

The author states that the current legislation does not contain a clear definition of whether the right to protection is a component of subjective corporate law or is an independent subjective right of an individual. At the same time, and among representatives of legal science, there are different approaches to understanding the mentioned issues, in particular, there are at least three positions according to which the essence of the right to defense is considered in different ways.

Also, the work notes that the right to protect corporate rights arises not only from the grounds of violation of the right, but also in the case of its non-recognition or dispute.

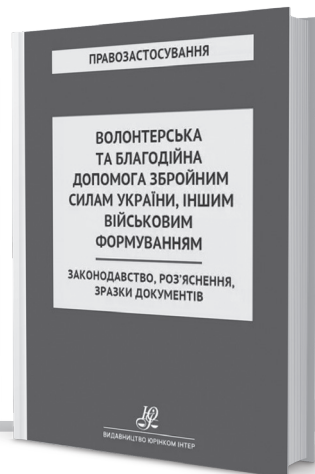
Keywords: subjective legal right, subjective civil law, subjective corporate law, right to defense, violation of corporate law, non-recognition of corporate law, contestation of corporate law.

Волонтерська та благодійна допомога Збройним Силам України, іншим військовим формуванням. Законодавство, роз'яснення, зразки документів / за ред. В. В. Кочина. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 300 с.

ISBN 978-966-667-812-9

Збірник нормативно-правових актів «Волонтерська та благодійна допомога Збройним Силам України, іншим військовим формуванням» представляє найбільш повне зібрання актів, що унормовують волонтерство та благодійництво з метою допомоги Силам оборони України та постраждалим від збройної агресії. Систематизовані загальні положення, виокремлено акти, що регулюють благодійну діяльність у сфері надання допомоги постраждалим, а також порядок організації та забезпечення волонтерської та благодійної допомоги військовим формуванням. Крім того, наводяться зразки відповідних документів.

Видання може бути корисним волонтерам, благодійникам, військовим юристам, а також усім громадянам, які пов'язані із допомогою Силам оборони України.

УДК 342.922:343.346.5

DOI 10.37749/2308-9636-2023-8(248)-8

Є. В. Дуліба,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного права і галузевих
дисциплін Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
ORCID ID: orcid.org/0000-0003-2651-4977

В. І. Теремецький,

провідний науковий співробітник, доктор юридичних наук, професор,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка
Ф. Г. Бурчака НАПрН України;
професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, Академія
праці, соціальних відносин і туризму
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-2667-5167

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКРИТТЯ ПРОВАДЖЕНЬ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА СТАТТЕЮ 130 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

У статті висвітлено проблеми, які призводять до закриття проваджень у справах про адміністративні правопорушення за ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення під час судового розгляду на основі аналізу судових рішень з Єдиного реєстру судових рішень за 2022 р. та перше півріччя 2023 р.

Виділено основні причини закриття проваджень у справах про адміністративні правопорушення за статтею 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення, до яких віднесено: допущення помилок працівниками поліції, що уповноважені скласти протокол про адміністративні правопорушення, та домінування суддівського розсуду (зловживання дискреційними повноваженнями) над законністю і допущення ними помилок під час розгляду справи.

До основних помилок працівників поліції, що призводять до ухвалення рішень про закриття проваджень у справах про адміністративні правопорушення за статтею 130 КУпАП у зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення, віднесено: 1) відсутність задокументованого порушення водієм положень Правил дорожнього руху, які б відповідно до законодавства давали право працівникам поліції здійснити законну зупинку транспортного засобу під керуванням особи, яку хочуть притягнути до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП; 2) неправильна кваліфікація діяння; 3) відсутність всіх необхідних даних, які мають міститися у протоколі про адміністративне правопорушення, згідно зі статтею 256 КУпАП; 4) написання протоколів про адміністративне правопорушення та інших процесуальних документів нерозбірливими почерками, здійснення закреслень чи виправлень; 5) відсутність доказів вчинення адміністративного правопорушення; 6) невчасне направлення матеріалів про адміністративне правопорушення до суду для притягнення особи до відповідальності.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Зроблено висновок, що ефективність здійснення правосуддя потребує високої компетентності та професіоналізму тих, хто бере участь у цьому процесі. Сьогодні важливим є підвищення якості професійної підготовки та безперервного навчання працівників Національної поліції, що уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення, а також підвищення рівня професіоналізму суддів. Тільки комплексний підхід допоможе оптимізувати процес розгляду справ про адміністративні правопорушення, забезпечити ефективність, об'єктивність та справедливість при розгляді таких справ та підвищить якість правосуддя.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, керування транспортним засобом, адміністративне правопорушення, безпека дорожнього руху, стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння, розгляд справи, закриття провадження.

Постановка проблеми. В сучасних умовах активний розвиток транспортної інфраструктури, поширеність автомобільного транспорту призводить до збільшення учасників дорожнього руху. Одночасно з цим кореляційно зростає й число вчинених адміністративних правопорушень. Одним із таких адміністративних правопорушень є керування транспортним засобом (далі — ТЗ) у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння. Судова статистика розгляду справ про адміністративні правопорушення за останні роки вказує не лише на існуючу тенденцію зростання кількості таких справ, але й про недостатню ефективність діючих превентивних заходів та застосованих адміністративних стягнень до правопорушників.

Стан дослідження проблеми. Питання притягнення осіб до адміністративної відповідальності за керування ТЗ у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння завжди було у центрі уваги вчених, які його досліджували під різними кутами зору. Зокрема, Ю. С. Коллер, А. О. Собакар'єв у монографії «Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху» (2015 р.) здійснили комплексний аналіз адміністративної відповідальності, в тому числі і за статтею 130 КУпАП [1]. І. І. Риндюк у дисертаційному дослідженні «Адміністративна відповідальність за керування транспортними засобами у стані сп'яніння в Україні та іноземних державах» (2021 р.) висвітлила теоретичні та практичні засади й основні проблемні аспекти адміністративної відповідальності за керування ТЗ в стані сп'яніння в

Україні та іноземних державах [2]. М. Ю. Веселов, О. М. Нестеренко, С. В. Маслянюк у науковій статті «Проблеми юридичної визначеності під час розгляду судами справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з керуванням транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння» (2022 р.) на основі аналізу окремих проблем правової визначеності та тлумачення основних понять у цій сфері, констатували наявність прогалин в законодавстві, які неповною мірою корелюються з принципом юридичної визначеності, що значно ускладнює об'єктивність правової кваліфікації діянь особи, яка керує ТЗ у стані (чи з ознаками) алкогольного сп'яніння [3]. Незважаючи на важливий внесок зазначених вчених у формування і розвиток адміністративного законодавства, проблематика досі містить невирішені питання та аспекти, які заслуговують на увагу.

Метою статті є висвітлити проблеми, які призводять до закриття проваджень у справах про адміністративні правопорушення за статтею 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення під час судового розгляду на основі аналізу судових рішень з Єдиного реєстру судових рішень за 2022 та перше півріччя 2023 р.

Виклад основного матеріалу. Стаття 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП) передбачає адміністративну відповідальність за керування ТЗ особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Протоколи про

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

адміністративне правопорушення за статтею 130 КУпАП наділені правом складати уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції (ст. 255 КУпАП), а справи про притягнення осіб до адміністративної відповідальності розглядають суди (ст. 221 КУпАП) [4].

Працівники Національної поліції здійснюють документування адміністративних правопорушень у відповідності з положеннями КУпАП, що деталізовані Інструкцією з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, що затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ від 06.11.2015 р. № 1376 [5].

У 2022 році, під час воєнного стану в Україні, у судах загальної юрисдикції перебувало 156,4 тис. матеріалів про притягнення осіб до адміністративної відповідальності за ст. 130 КУпАП, в тому числі 137,9 матеріалів, що надійшли у 2022 р. З цієї чисельності 121,3 тис. справ розглянуто. 95 970 осіб притягнуто до адміністративної відповідальності й накладено адміністративні стягнення у виді штрафу на 95 184 осіб на загальну суму 1,877 млрд. грн, з яких добровільно сплачено 307 млн. грн., позбавлення права керування ТЗ на 81 357 осіб, конфіскації ТЗ на 503 особи, оплатного вилучення майна на 210 осіб, адміністративного арешту на 783 особи.

Зауважимо, що 25,1 тис. справ із загальної кількості справ, що надійшли до суду, були закриті, зокрема: 22,9 тис. справ через відсутність події та складу адміністративного правопорушення, 1,1 тис. справ із закінченням строку накладення адміністративного правопорушення, 105 через малозначність вчиненого правопорушення. Окремо слід відзначити, що 9,1 тис. справ було відправлено на доопрацювання до правоохоронних органів [6].

Наведені дані свідчать, що керування ТЗ у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння виявляється глибоко вкоріненою проблемою в суспільстві, яка з часом лише посилюється через низку соціокультурних, економічних та психологічних чинників, а також вказують, що існує чимало причин,

існування яких унеможливорює притягнення особи, яка вчинила адміністративне правопорушення за ст. 130 КУпАП до адміністративної відповідальності.

Аналіз судових рішень, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень, які були прийняті протягом 2022 р. та першого півріччя 2023 р., свідчить, що справи цієї категорії закриваються у зв'язку з допущенням помилок працівниками Національної поліції, котрі уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення, та через домінування суддівського розсуду (зловживання дискреційними повноваженнями) над законністю до розгляду справи та допущення певних помилок.

Основними помилками працівників Національної поліції, що призводять до ухвалення рішень про закриття проваджень у справах про адміністративні правопорушення за ст. 130 КУпАП у зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення та вказують на існування проблем на етапі документування правопорушень та збирання доказів, є:

1) відсутність задокументованого порушення водієм положень Правил дорожнього руху, які б відповідно до законодавства України давали право працівникам поліції здійснити законну зупинку ТЗ під керуванням особи, яку хочуть притягнути до адміністративної відповідальності за ст. 130 КУпАП. Сьогодні ч. 1 ст. 35 Закону України від 02.07.2015 р. № 580-VIII «Про Національну поліцію» передбачає застосування 11 підстав для законної зупинки ТЗ [7], з-поміж яких найбільш поширеним є порушення водієм Правил дорожнього руху, що затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306. Наприклад, у постанові Чернівецького апеляційного суду від 13.10.2022 р. у справі № 718/1824/22 суддя дійшов висновку, що відсутність даних про порушення Правил дорожнього руху, за які особу слід було зупинити призводять до того, що всі наступні вимоги працівників поліції водій не зобов'язаний виконувати, а також всі складені процесуальні документи

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

не можуть бути належними та допустимими доказами у справі [8]. Такої ж позиції дотримується і суддя Голосіївського районного суду м. Києва у постанові від 19.10.2022 р. у справі № 752/5539/22 [9];

2) неправильна кваліфікації діяння. Наприклад, постановою Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 14.12.2022 р. провадження про адміністративне правопорушення у справі № 204/11092/22 закрито у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення, оскільки у протоколі про адміністративне правопорушення вказано, що особа, яка притягується до відповідальності вчинила правопорушення за ч. 2 ст. 130 КУпАП, однак до матеріалів справи не додано жодного доказу на підтвердження цього факту, а перевірка відомостей з бази даних АРМОП не підтвердила факту притягнення особи до адміністративної відповідальності раніше [10]. До того ж розгляд справи про адміністративні правопорушення здійснюється у межах тих обставин, які зазначені у протоколі про адміністративне правопорушення. Навіть у випадках, коли під час розгляду справи суддя виявляє кваліфікуючі ознаки правопорушення, які не зазначені у протоколі про адміністративне правопорушення або їх виключає, суддя не має права здійснювати перекваліфікацію діяння, адже він виходить за межі своєї компетенції, що призводить до закриття провадження. Аналіз судових рішень різних областей України свідчить про наявність неоднакової правозастосовної практики в цьому аспекті. Так, іноді справи направляються на доопрацювання (постанови Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 20.01.2023 р. у справі № 331/433/23 [11] та Першотравневого районного суду м. Чернівці від 21.04.2022 р. у справі № 725/810/22 [12]) або закриваються у зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення (постанова Бродівського районного суду Львівської області від 20.06.2022 р.) [13];

3) відсутність всіх необхідних даних, що ставляться до змісту протоколу про

адміністративне правопорушення згідно зі ст. 256 КУпАП. Наприклад, постановою Криничанського районного суду Дніпропетровської області від 03.06.2022 р. № 178/523/22 матеріали відправлено на доопрацювання у зв'язку з тим, що у протоколі про адміністративне правопорушення не конкретизовано місце вчинення правопорушення, не зазначено, район, область, до території якого відноситься населений пункт, не зазначено марку ТЗ. До того ж у протоколі огляду та затримання ТЗ, який було долучено до матеріалів справи, не вказано прізвище, ім'я, по батькові відповідальної особи, якій передано на зберігання транспортний засіб, відсутній підпис особи [14];

4) написання протоколів про адміністративне правопорушення та інших процесуальних документів нерозбірливими почерками, здійснення закреслень чи виправлень. Наприклад, у справі № 694/1505/22 суддя Звенигородського районного суду Черкаської області повернув матеріали про вчинення адміністративного правопорушення за ст. 130 КУпАП на доопрацювання у зв'язку тим, що протокол про адміністративне правопорушення та долучене пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, написані нерозбірливим почерком та є нечитабельними, при цьому протокол про адміністративне правопорушення містить виправлення [15]. Аналогічне рішення про повернення на доопрацювання матеріалів про притягнення до адміністративної відповідальності у зв'язку із заповненням протоколу про адміністративне правопорушення нерозбірливим почерком прийняте у постанові Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області від 01.06.2022 у справі 176/1040/22 [16] та Народицького районного суду Житомирської області від 29.02.2022 р. у справі № 284/791/22 [17];

5) відсутність доказів вчинення адміністративного правопорушення. Так, сьогодні судді під час розгляду справи зазначають, що протокол про адміністративне правопорушення не може бути визнаним належним доказом в розумінні ст. 251 КУпАП, оскільки

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

за своєю правовою природою він не є самостійними беззаперечним доказом, а обставини викладені в ньому повинні бути перевірені за допомогою інших доказів, які б підтверджували вину особи, яка притягується до адміністративної відповідальності і не викликали сумніви (постанови Олександрійського міськрайонного суду від 27.09.2022 р. у справі № 398/2183/22 [18], Звенигородського районного суду Черкаської області від 26.05.2023 р. по справі № 694/1203/23 [19], Гайсинського районного суду Вінницької області від 14.06.2023 р. № 129/315/23 [20]);

б) порушення процедур документування вчинення адміністративного правопорушення, збору та фіксації доказів посадовими особами Національної поліції. Зокрема, йдеться про проведення огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння водія, що повинно здійснюватися з дотриманням ст. 266 КУпАП та Інструкції про порядок виявлення у водіїв ТЗ ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України № 1452/735 від 09.11.2015 р. [21]. Недотримання порядку виявлення ознак сп'яніння, відсутність відеозаписів з нагрудних камер поліцейських усієї процедури проходження огляду на стан сп'яніння, починаючи з моменту фіксації вчинення порушення Правил дорожнього руху, процедури виявлення ознак алкогольного сп'яніння, до процедури отримання згоди особи із виявленням результатом спеціального технічного засобу на місці зупинки, призводить до ухвалення рішення про недоведеність складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП та винесення постанови про закриття провадження у зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення (постанови Кіцманського районного суду Чернівецької області від 13.06.2022 р. у справі № 718/861/22 [22] і Романівського районного суду Житомирської області від 12.09.2022 у справі № 290/421/22 [23]).

Слід зауважити, що в більшості випадків наявність цих обставин призводить до повернення значної кількості матеріалів на доопрацювання або закриття проваджень у справах про адміністративні правопорушення. Однак при цьому відповідно до ст. 284 КУпАП у справах про адміністративне правопорушення суд може винести одну з таких постанов: про накладення адміністративного стягнення, про застосування заходів впливу, передбачених ст. 24¹ КУпАП, про закриття справи. Отже, КУпАП не передбачає права суду винести постанову щодо повернення матеріалів для виправлення недоліків чи доопрацювання [24]. Сьогодні на практиці судді використовують аналогію закону з Кримінально-процесуальним кодексом України. Зокрема, у п. 22 постанови Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 14 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» визнано правильною практику тих суддів, які вмотивованими постановами повертають протоколи про адміністративні правопорушення, складені без додержання вимог ст. 256 КУпАП, відповідному правоохоронному органу для належного оформлення [25].

Варто також підкреслити той факт, що усунення недоліків у протоколі про адміністративне правопорушення повинно бути здійснене з дотриманням вимог ст. 256 КУпАП, адже протокол про адміністративне правопорушення підписується особою, яка притягається до адміністративної відповідальності (ч. 2 ст. 256 КУпАП), особа має право подавати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, які додаються (ч. 3 ст. 256 КУпАП), а тому внесення будь-яких змін до протоколу про вчинення адміністративного правопорушення, який особа уже підписала і отримала другий екземпляр без відома особи, що притягається до відповідальності, є порушенням норм чинного законодавства;

7) направлення матеріалів до суду без вжиття заходів щодо усунення недоліків

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

згідно з ухваленим судом рішенням про повернення на доопрацювання. Наприклад, суддя Талалаївського районного суду Чернігівської області від 23.06.2022 р. у справі № 692/389/22 виніс постанову про повторне повернення матеріалів справи на доопрацювання [26];

8) невчасне направлення матеріалів про адміністративне правопорушення до суду для притягнення особи до відповідальності. Наприклад, постановою Попільнянського районного суду Житомирської області від 13.06.2023 р. провадження у справі № 288/715/22 про притягнення особи до адміністративної відповідальності закрито у зв'язку з закінченням строків притягнення особи до відповідальності лише тому, що матеріали про вчинення адміністративного правопорушення надійшли до суду 12.06.2023 р., при цьому протокол про адміністративне правопорушення складено 22.05.2022 р. [27].

Отже, наведені вище помилки під час документування вчинення адміністративного правопорушення призводять до закриття проваджень у справах про адміністративні правопорушення та не притягнення особи до адміністративної відповідальності, незважаючи на фактичне вчинення адміністративних правопорушень за ст. 130 КУпАП. Ситуації, в яких громадяни спостерігають некомпетентність або недбалість правоохоронців, підривають довіру до правоохоронних органів, призводять до недовіри до всіх державних інституцій, відмови від співпраці з правоохоронними органами, що є ключовим фактором у забезпеченні громадської безпеки, а також можуть стимулювати розвиток негативних стереотипів щодо діяльності органів державної влади загалом. До того ж наявність помилок та недбалість працівників Національної поліції може заохочувати окремих осіб до ухилення від закону, сприймаючи його як неефективний чи такий, який легко обійти. Тому окреслена авторами статті проблематика не лише впливає на імідж правоохоронної системи, але й загрожує стабільності і громадському порядку в суспільстві, а також підкреслює необхідність негайного

вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників Національної поліції, впровадження ефективних механізмів контролю та відповідальності за невиконання або неналежне виконання службових обов'язків.

Варто також зазначити, що справи про притягнення до адміністративної відповідальності закриваються не лише через наявність різних помилок, які були допущені посадовими особами Національної поліції. На жаль, сьогодні слід констатувати той факт, що і судді, які мають справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи, іноді зловживають дискреційними повноваженнями, допускаючи помилки у своїй роботі. Такі помилки можуть мати серйозні наслідки, зокрема призвести до того, що особи, які дійсно порушили закон, уникають адміністративної відповідальності. Це не лише підриває довіру до судової системи та правосуддя взагалі, але й може стати причиною неефективності правопорядку в державі. Так, Законом України від 16.02.2021 р. № 1231-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху» ст. 22 КУпАП доповнено приміткою, де зазначено, що до адміністративних правопорушень, передбачених ст. 130 КУпАП не можуть бути застосовано звільнення від адміністративної відповідальності за малозначністю правопорушення [28]. Водночас судова статистика за 2022 р. свідчить, що судді і надалі продовжують застосовувати малозначність як звільнення особи від адміністративної відповідальності. Зокрема, у 2022 р. закрито 105 справ за малозначністю вчиненого адміністративного правопорушення і обмежено усним зауваженням [6].

Також слід звернути увагу на непоодинокі випадки притягнення до адміністративної відповідальності та накладення на особу стягнення у вигляді виключно штрафу без позбавлення права керування ТЗ, всупереч санкціям ст. 130 КУпАП. Наприклад, постановою Волочиського районного суду

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Хмельницької області від 10.01.2023 р. у справі № 671/1463/22 особу визнано винною у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу без позбавлення права керування ТЗ [29]. Аналогічне рішення було прийнято і суддями Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 13.12.2022 р. у справі № 359/8271/22 [30].

Висновок. Проведений нами аналіз судових рішень щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення за ст. 130 КУпАП надав можливість дійти висновку, що розгляд цієї категорії справ нерідко супроводжується наявністю суттєвих недоліків.

Основними причинами закриття проваджень у справах про адміністративні правопорушення за ст. 130 КУпАП є: допущення помилок працівниками Національної поліції, уповноваженими складати протоколи про адміністративні правопорушення, домінування суддівського розсуду (зловживання дискреційними повноваженнями) над законністю та допущення суддями помилок під час розгляду справи.

Основними помилками працівників поліції, що призводять до ухвалення рішень про закриття проваджень у справах про адміністративні правопорушення за ст. 130 КУпАП у зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення, є: 1) відсутність задокументованого порушення водієм положень Правил дорожнього руху, які б відповідно до ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію» давали право працівникам поліції здійснити законну зупинку ТЗ

під керуванням особи, яку хочуть притягнути до адміністративної відповідальності за ст. 130 КУпАП; 2) неправильна кваліфікації діяння; 3) відсутність всіх необхідних даних, що передбачено до змісту протоколу про адміністративне правопорушення відповідно до ст. 256 КУпАП; 4) написання протоколів про адміністративне правопорушення та інших процесуальних документів нерозбірливими почерками, здійснення закреслень чи виправлень; 5) відсутність доказів вчинення адміністративного правопорушення; 6) порушення процедур документування вчинення адміністративного правопорушення, збору та фіксації доказів посадовими особами Національної поліції; 7) направлення матеріалів до суду без вжиття заходів щодо усунення недоліків згідно з ухваленим судом рішенням про повернення на доопрацювання; 8) невчасне направлення матеріалів про адміністративне правопорушення до суду для притягнення особи до відповідальності.

Ефективність здійснення правосуддя потребує високої компетентності та професіоналізму тих, хто бере участь у цьому процесі. Тому набуває неабиякої важливості питання підвищення якості професійної підготовки та безперервного навчання працівників Національної поліції, які уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення, а також постійне підвищення рівня професіоналізму суддів. Тільки такий комплексний підхід допоможе оптимізувати процес розгляду справ про адміністративні правопорушення, забезпечити ефективність, об'єктивність та справедливність при розгляді таких справ та підвищить якість правосуддя.

Список використаної літератури

1. Коллер Ю. С., Собакарь А. О. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху: монографія. Київ: «МП Леся», 2015. 204 с.
2. Риндюк І. І. Адміністративна відповідальність за керування транспортними засобами у стані сп'яніння в Україні та іноземних державах: дис. ... дис. на докт. філософії. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 227 с.
3. Веселов М. Ю., Нестеренко О. М., Маслянюк С. В. Проблеми юридичної визначеності під час розгляду судами справ про адміністративні правопорушення. Правовий часопис Донбасу. 2022. № 2(79). С. 48–57. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2022-79-2-48-57>

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

5. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>

6. Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення № 1-п за 2022 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

8. Постанова Чернівецького апеляційного суду від 13.10.2022 провадження № 33/822/596/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106723503>

9. Постанова Голосіївського районного суду м. Києва від 19.10.2022 у справі № 752/5539/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107421329>

10. Постанова Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 14.12.2022 у справі № 204/11092/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107915007>

11. Постанова Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 20.01.2023 у справі № 331/433/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108517543>

12. Постанова Першотравневого районного суду м. Чернівці від 21.04.2022 у справі № 725/810/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104063650>

13. Постанова Бродівського районного суду Львівської області від 20.06.2022 у справі № 439/642/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104822532>

14. Постанова Криничанського районного суду Дніпропетровської області від 03.06.2022 у справі № 178/523/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104598246>

15. Постанова Звенигородського районного суду Черкаської області від 21.10.2022 у справі 694/1505/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106867808>

16. Постанова Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області від 01.06.2022 у справі № 176/1040/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104553821>

17. Постанова Народицького районного суду Житомирської області від 29.09.2022 у справі № 284/791/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106499447>

18. Постанова Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 27.09.2022 у справі № 398/2183/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106478342>

19. Постанова Звенигородського районного суду Черкаської області від 26.05.2023 у справі № 694/1203/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111127755>

20. Постанова Гайсинського районного суду Вінницької області від 14.06.2023 № 129/315/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111548693>

21. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції: наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я від 09. 11. 2015 № 1452/735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text>

22. Постанова Кіцманського районного суду Чернівецької області від 13.06.2022 у справі № 718/861/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106042383>

23. Постанова Романівського районного суду Житомирської області від 12.09.2022 № 290/421/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106239874>

24. Дуліба Є., Книш С., Ховпун О. Особливості адміністративної відповідальності за порушення здійснення народного волевиявлення та встановленого порядку його забезпечення і шляхи її вдосконалення. Актуальні проблеми правознавства. 2021. № 2. С. 77–83.

25. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

транспорті»: постанова Верховного Суду України від 23.12.2005 № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05#Text>

26. Постанова Талалаївського районного суду Чернігівської області від 23.06.2022 у справі № 692/389/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104893038>

27. Постанова Попільнянського районного суду Житомирської області від 13.06.2023 № 288/715/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111488780>

28. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху: Закон України від 16.02.2021 № 1231-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1231-20#n10>

29. Постанова Волочиського районного суду Хмельницької області від 10.01.2023 року у справі № 671/1463/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108337665>

30. Постанова Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 13.12.2022 № 359/8271/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108181311>

References

1. Koller Yu. S., Sobakar A. O. Administratyvna vidpovidalnist za pravoporushennia u sferi bezpeky dorozhnogo rukhu [Administrative liability for offences in the field of road safety]: monohrafiia. K.: «MP Lesia», 2015. 204 s.

2. Ryndiuk I. I. Administratyvna vidpovidalnist za keruvannia transportnymy zasobamy u stani spianinnia v Ukraini ta inozemnykh derzhavakh [Administrative liability for driving while intoxicated in Ukraine and foreign countries]: dys. ... dys. na dokt. filosofii. Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav, Kyiv, 2021. 227 s.

3. Veselov M. Iu., Nesterenko O. M., Maslianko S. V. Problemy yurydychnoi vyznachnosti pid chas rozghliadu sudamy sprav pro administratyvni pravoporushennia [Problems of legal certainty in the consideration of cases of administrative offences by courts]. Pravovyi chasopys Donbasu. 2022. № 2(79). S. 48–57. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2022-79-2-48-57>.

4. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: Zakon Ukrainy [Code of Ukraine on Administrative Offences: Law of Ukraine] vid 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

5. Pro zatverdzhennia Instruksii z oformlennia materialiv pro administratyvni pravoporushennia v orhanakh politsii: nakaz MVS Ukrainy [On Approval of the Instruction on Processing Materials on Administrative Offences in Police Bodies: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] vid 06.11.2015 № 1376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>.

6. Zvit sudiv pershoi instantsii shchodo rozghliadu sprav pro administratyvni pravoporushennia № 1-p za 2022 rik [2022 Report of the Courts of First Instance on Cases of Administrative Offences No. 1-p]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022.

7. Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy [On the National Police: Law of Ukraine] vid 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

8. Postanova Chernivetskoho apeliatyynoho sudu [Decision of the Chernivtsi Court of Appeal] vid 13.10.2022 provadzhennia № 33/822/596/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106723503>.

9. Postanova Holosiivskoho raionnoho sudu m. Kyieva [Decision of the Holosiivskyi District Court of Kyiv] vid 19.10.2022 u spravi № 752/5539/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107421329>.

10. Postanova Krasnohvardiiskoho raionnoho sudu m. Dnipropetrovska [Decision of the Krasnohvardiyskyi District Court of Dnipropetrovsk] vid 14.12.2022 u spravi № 204/11092/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107915007>.

11. Postanova Zhovtnevoho raionnoho sudu m. Zaporizhzhia [Decision of the Zhovtnevyi District Court of Zaporizhzhia] vid 20.01.2023 u spravi № 331/433/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108517543>.

12. Postanova Pershotravnevoho raionnoho sudu m. Chernivtsi [Decision of the Pervomaiskyi District Court of Chernivtsi] vid 21.04.2022 u spravi № 725/810/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104063650>.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

13. Postanova Brodivskoho raionnoho sudu Lvivskoi oblasti [Decision of the Brody District Court of Lviv Region] vid 20.06.2022 u spravi № 439/642/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104822532>.

14. Postanova Krynychanskoho raionnoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti [Decision of the Krynychanskyi District Court of Dnipropetrovska oblast] vid 03.06.2022 u spravi № 178/523/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104598246>.

15. Postanova Zvenyhorodskoho raionnoho sudu Cherkaskoi oblasti [Decision of the Zvenyhorod District Court of Cherkasy Region] vid 21.10.2022 u spravi 694/1505/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106867808>.

16. Postanova Zhovtovodskoho miskoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti [Decision of the Zhovtovodsk City Court of Dnipropetrovska oblast] vid 01.06.2022 u spravi № 176/1040/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104553821>.

17. Postanova Narodytskoho raionnoho sudu Zhytomyrskoi oblasti [Decision of the Narodytskyi District Court of Zhytomyr Region] vid 29.09.2022 u spravi № 284/791/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106499447>.

18. Postanova Oleksandriiskoho miskraionnoho sudu Kirovohradskoi oblasti [Decision of the Oleksandriia City District Court of Kirovohrad Region] vid 27.09.2022 u spravi № 398/2183/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106478342>.

19. Postanova Zvenyhorodskoho raionnoho sudu Cherkaskoi oblasti [Decision of the Zvenyhorod District Court of Cherkasy Region] vid 26.05.2023 u spravi № 694/1203/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111127755>.

20. Postanova Haisynskoho raionnoho sudu Vinnytskoi oblasti [Decision of the Haisyn District Court of Vinnytsia region] vid 14.06.2023 № 129/315/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111548693>.

21. Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok vyivlennia u vodiiv transportnykh zasobiv oznak alkoholnoho, narkotychnoho chy inshoho spianinnia abo perebuvannia pid vplyvom likarskykh preparativ, shcho znyzhuiut uvahu ta shvydkist reaktsii: nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy, Ministerstva okhorony zdorovia [On Approval of the Instruction on the Procedure for Detecting Signs of Alcohol, Drug or Other Intoxication or Being Under the Influence of Medications that Reduce Attention and Reaction Speed in Vehicle Drivers: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Ministry of Health] vid 09.11.2015 № 1452/735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text>.

22. Postanova Kitsmanskoho raionnoho sudu Chernivetskoi oblasti [Decision of the Kitsman District Court of Chernivtsi Region] vid 13.06.2022 u spravi № 718/861/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106042383>.

23. Postanova Romanivskoho raionnoho sudu Zhytomyrskoi oblasti [Decision of the Romaniv District Court of Zhytomyr Region] vid 12.09.2022 № 290/421/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106239874>.

24. Duliba Ye., Knysh S., Khovpun O. Osoblyvosti administrativnoi vidpovidalnosti za porushennia zdiisnennia narodnoho volevyivlennia ta vstanovlenoho poriadku yoho zabezpechennia i shliakhy yii vdoskonalennia [The peculiarities of administrative liability for violation of the implementation of the people's will and the established procedure for its provision and ways of its improvement]. Aktualni problemy pravoznavstva. 2021. № 2. S. 77–83.

25. Pro praktyku zastosuvannia sudamy Ukrainy zakonodavstva u spravakh pro deiaki zlochynty proty bezpeky dorozhnogo rukhu ta ekspluatatsii transportu, a takozh pro administrativni pravoporushennia na transporti»: postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy [On the Practice of Application of Legislation by the Courts of Ukraine in Cases of Certain Crimes Against Road Safety and Transport Operation, as well as Administrative Offences in Transport: Resolution of the Supreme Court of Ukraine] vid 23.12.2005 № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05#Text>.

26. Postanova Talalaivskoho raionnoho sudu Chernihivskoi oblasti [Decision of the Talalayevsky District Court of Chernihiv Region] vid 23.06.2022 u spravi № 692/389/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104893038>.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

27. Postanova Popilnianskoho raionnoho sudu Zhytomyrskoi oblasti [Decision of the Popilnia District Court of Zhytomyr Region] vid 13.06.2023 № 288/715/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111488780>.

28. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti za okremi pravoporushennia u sferi bezpeky dorozhnogo rukhu: Zakon Ukrainy [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Strengthening Responsibility for Certain Road Safety Offences: Law of Ukraine] vid 16.02.2021 № 1231-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1231-20#n10>.

29. Postanova Volochyskoho raionnoho sudu Khmelnytskoi oblasti [Decision of the Volochysk District Court of Khmelnytskyi Region] vid 10.01.2023 roku u spravi № 671/1463/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108337665>.

30. Postanova Boryspilskoho miskraionnoho sudu Kyivskoi oblasti [Decision of the Boryspil City District Court of Kyiv Region] vid 13.12.2022 № 359/8271/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108181311>.

Duliba Ye., Teremetskyi V. Current issues of closing proceedings in cases of administrative offences under article 130 of the code of ukraine on administrative offences during court proceedings.

The article deals with the problems which lead to the closure of proceedings in cases of administrative offences under Article 130 of the Code of Ukraine on Administrative Offences during the trial based on the analysis of court decisions from the Unified Register of Court Decisions for 2022 and the first half of 2023.

It is identified the main reasons for closing proceedings in cases of administrative offences under Article 130 of the Code of Ukraine on Administrative Offences, which include: mistakes made by police officers authorised to draw up a report on administrative offences, and dominance of judicial discretion (abuse of discretion) over legality and mistakes made by them during the case consideration.

The main mistakes made by police officers that lead to decisions to close proceedings on administrative offences under Article 130 of the Code of Administrative Offences due to the absence of the event or corpus delicti of an administrative offence, are: 1) the absence of a documented violation by the driver of the provisions of the Traffic Rules, which, in accordance with the law, would entitle police officers to carry out a lawful stop of a vehicle driven by a person who is to be held administratively liable under Article 130 of the Code of Administrative Offences; 2) incorrect qualification of the act; 3) absence of all the necessary data to be contained in the report on an administrative offence under Article 256 of the Code of Administrative Offences; 4) writing reports on administrative offences and other procedural documents in illegible handwriting, crossing out or correcting them; 5) lack of evidence of an administrative offence; 6) failure to send materials on administrative offences to court in time to bring a person to justice.

It is concluded that the effective administration of justice requires the high competence and professionalism of those involved in this process. Today, it is important to improve the quality of professional training and continuous education of the National Police officers that authorised to draw up protocols on administrative offences, as well as to increase the level of professionalism of judges. Only a comprehensive approach will help to optimise the process of reviewing cases of administrative offences, ensure efficiency, objectivity and fairness in the consideration of such cases, and improve the quality of justice.

Keywords: administrative liability, driving a vehicle, administrative offence, road traffic safety, state of alcohol or drug intoxication, case consideration, closure of proceedings.

Про всі закони і права в одній газеті !

Газета «Юридичний вісник України»:

Юридична інформація та інформаційно-правовий банк законодавства та юридичної практики

Передплатний індекс – 33787 (на місяць)

Передплатний індекс – 21615 (на рік)

Комплект юриста «Загальний»:

- газета «Юридичний вісник України»
- журнал «Бюлетень законодавства і юридичної практики України»

Передплатний індекс – 22404

Комплект юриста «Елітний»:

- газета «Юридичний вісник України»
- журнал «Юридична Україна»
- журнал «Бюлетень законодавства і юридичної практики України»

Передплатний індекс – 08440

Комплект юриста «Сучасне правосуддя»:

- газета «Юридичний вісник України»
- журнал «Вісник Державної судової адміністрації України»

Передплатний індекс – 95702

ЮРИДИЧНА УКРАЇНА № 8 (248) 2023

Співзасновники:
Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України,

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,

ТОВ «Юрінком Інтер»
Видавець: ТОВ «Юрінком Інтер»

Головний редактор — В. М. Махінчук, доктор юридичних наук, професор
Шеф-редактор — В. С. Ковальський, доктор юридичних наук, доцент
Відповідальна за випуск Л. Р. Хомляк

Редактор Л. Р. Хомляк
Комп'ютерна верстка А. С. Жарий
Художнє оформлення О. Б. Доценко

Оригінал-макет виготовлено комп'ютерним центром ТОВ «Юрінком Інтер»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 3954 від 13.01.2011.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 20180-9980ПР від 06.08.2013.
Підписано до друку 31.08.2023. Формат 70х100/16.
Папір офсетний № 1. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 5,75. Умовн. друк. арк. 5,53.
Тираж 440 прим. Зам. № .

Адреса редакції та видавця: 04209, м. Київ, вул. Героїв Дніпра, 31-б.
Тел.: 411-69-08, 412-04-75. Факс: 413-81-44.
<http://www.yuricom.com.ua>. E-mail: jukr@yuricom.kiev.ua.
Видавництво правової літератури «Юрінком Інтер».
Редакція журналу «Юридична Україна».

Віддруковано з готових діапозитивів в друкарні
ТОВ «Про Формат» Україна, 04080, м. Київ, вул. Кирилівська, 86
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції — серія ДК № 5942 від 11.01.2018 р.

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. За достовірність
викладених фактів відповідає автор.
Передплатний індекс журналу «Юридична Україна» — 01757.
Передплатний індекс комплекту:
газета «Юридичний вісник України» і журнали «Юридична Україна»
та «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» — 08440.
З приводу придбання журналів минулих випусків
звертайтеся за тел. 411-69-08, 411-64-03.